

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Diplomska naloga

PREVZEM EVROGOTOVINE V REPUBLIKI
SLOVENIJI

Lidija Kleva

Koper, 2007

Mentor: doc. dr. Primož Dolenc

POVZETEK

Od 1. januarja 2002 veljajo v dvanajstih državah Evropske unije kot uradno plačilno sredstvo evro bankovci in evro kovanci. Zametki ideje o skupnem evropskem denarju segajo v petdeseta leta prejšnjega stoletja. Zamenjava nacionalnih valut je zaradi pravočasnih in obširnih priprav potekala gladko in uspešno. Republika Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo prevzela obveznost uvedbe evra in jo izpolnila 1. januarja 2007. Prehod na novo nacionalno valuto je potekal po scenariju velikega poka brez večjih težav. Oba načina prehoda imata svoje prednosti in slabosti.

Ključne besede: evro, evrogotovina, evro bankovci, evro kovanci, madridski scenarij, scenarij velikega poka

SUMMARY

EURO banknotes and EURO coins are the valid currency in the 12 states of European Union from January 1, 2002. The idea originates from the fifties of previous century. The changes of the national currencies were successful due to the timely and extensive preparations. When entering the EU, the Republic of Slovenia accepted the obligation to introduce EURO and implemented it on January 1, 2007. The transition to the new currency has been carried out according to the big bang scenario without serious difficulties. The Madrid scenario and the Big bang scenario, they both have their own advantages and disadvantages.

Key words: euro, euro currency, euro banknotes, euro coins, Madrid scenario, Big bang scenario

UDK: 336.711.2(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Namen in cilj diplomskega dela	1
1.2	Predvidene predpostavke in omejitve.....	1
1.3	Predvidene metode obravnavanja.....	1
2	Snovanje skupnega evropskega denarja – evropska monetarna unija – EMU	3
3	Uvedba enotne valute leta 2002	7
3.1	Priprave na uvedbo	7
3.2	Zamenjava gotovine	9
3.2.1	Priprave	9
3.2.2	Potek zamenjave	18
4	Uvedba evra v Sloveniji.....	21
4.1	Priprave na uvedbo	21
4.2	Zamenjava gotovine	24
4.2.1	Načrt uvedbe evra	24
4.2.2	Organizacija prehoda in koordinacija aktivnosti	26
4.2.3	Pravne prilagoditve	29
4.2.4	Odnosi z javnostmi	31
4.2.5	Oskrba z evrogotovino	32
4.2.6	Bankomati in POS terminali	36
4.2.7	Umik tolarske gotovine iz obtoka	38
4.2.8	Organizacija poslovanja poslovnih bank konec leta 2006	38
4.2.9	Obdobje dvojnega obtoka	40
4.3	Primerjava z uvedbo evra leta 2002 v dvanajsterici držav evroobmočja	41
5	Sklep.....	45
	Literatura	47
	Viri	47

SLIKE

Slika 4.1	Faze uvedbe evra v Republiki Sloveniji	21
Slika 4.2	Časovni razpored aktivnosti projekta prevzema evra	25
Slika 4.3	Koordinacija priprav na uvedbo evra	27
Slika 4.4	Tolarska gotovina v obtoku (delež od povprečnega stanja v oktobru 2006) v prvi polovici januarja 2007.....	40

TABELE

Tabela 3.1	Menjalna razmerja med evrom in valutami držav evro območja 1. januarja 1999	8
Tabela 3.2	Število evro bankovcev, natisnjenih do 1. januarja 2002	11
Tabela 3.3	Število posameznih apoenov bankovcev, natisnjenih do 1. januarja 2002	11
Tabela 3.4	Število evro kovancev, skovanih do 1. januarja 2002, za posamezne države evro območja.....	12
Tabela 3.5	Število posameznih apoenov kovancev, skovanih do 1. januarja 2002.....	13
Tabela 3.6	Nacionalni scenariji zamenjave gotovine v evro območju	14
Tabela 3.7	Usposobitev bankomatov za normalno delovanje	19
Tabela 4.1	Ažurni konvergenčni kriteriji z izračuni za evro območje1 in Slovenijo ...	23
Tabela 4.2	Začetni poslovni paket.....	35
Tabela 4.3	Začetni paket za fizične osebe	36
Tabela 4.4	Primerjava prehoda na novo valuto v Sloveniji in dvanajsterici držav evro območja	43

1 UVOD

1.1 Namen in cilj diplomskega dela

Oblikovanje Evropske monetarne unije in uvedba skupne evropske valute evra je bil prav gotovo eden najbolj zahtevnih bančnih projektov tega desetletja v evropskem, pa tudi v slovenskem prostoru. Povzročil je globoke spremembe ne le na gospodarskem področju Evropske unije, temveč je močno vplival na vse družbene ravni v državah članicah.

Namen diplomske naloge je prikazati rojstvo in oblikovanje skupnega evropskega denarja, prevzem evro gotovine po »madrijskem scenariju« 1. januarja 2002 v dvanajstih državah Evropske unije ter zamenjavo slovenskih tolarjev z evri po scenariju »velikega poka« 1. januarja 2007 v Sloveniji.

Osnovni cilj diplomske naloge je primerjava med potekom prehoda na novo valuto v dvanajsterici držav leta 2002 in prevzemom evro gotovine v Republiki Sloveniji v začetku letošnjega leta ter ugotoviti, katere so bile prednosti in slabosti prehoda po enem in drugem scenariju. Podati nameravam tudi nekaj ugotovitev o tem, kaj prinaša Sloveniji zamenjava tolarjev z evri.

1.2 Predvidene predpostavke in omejitve

Tema, ki je predmet diplomske naloge, je zelo obširna. Zato se bom pri preučevanju vseh področij in procesov ob uvedbi evra omejila na tiste, ki so neposredno vplivali na zamenjavo gotovine. Osredotočila se bom predvsem na prevzem evro gotovine v Sloveniji, čeprav bom za primerjavo predstavila tudi izkušnje nekaterih drugih držav Evropske unije.

Pri pisanju diplomskega dela bom omejena tudi pri izbiri strokovne literature, ki obravnava spremembe na gotovinskem področju s teoretičnega vidika, zato bom uporabila predvsem članke iz strokovne periodike in vire z interneta.

Omejitve naloge predstavlja tudi dostopnost podatkov, ki so omejeni le na raven javnih baz podatkov.

1.3 Predvidene metode obravnavanja

V diplomski nalogi bo uporabljena makroekonomska raziskava, saj se raziskava nanaša na širši evropski in slovenski prostor. V okviru makroekonomske raziskave bom uporabila dinamično analizo, saj bom proučevala spremembe na različnih področjih, ki so se dogajale v procesu priprave na zamenjavo gotovine in ki se še dogajajo po uvedbi evro gotovine.

Uporabila bom deskriptivni pristop raziskovanja, ki daje prednost opisu delovanja ali razvoja določenega gospodarskega pojava ali procesa. Znotraj deskriptivnega

Uvod

pristopa bom uporabila metodo kompilacije – povzemanje opazovanj, spoznanj, sklepov in stališč drugih avtorjev.

Uporabila bom tudi komparativno metodo, ko bom ugotavljala podobnosti in razlike pri prevzemu evra v Sloveniji in v drugih državah evro območja.

Informacije bom zbirala s pomočjo sekundarnih virov, tj. s pomočjo knjig, strokovnih člankov iz ekonomije, baze podatkov Banke Slovenije, Združenja bank Slovenije, Bankarta ter institucij Evropske unije.

2 SNOVANJE SKUPNEGA EVROPSKEGA DENARJA – EVROPSKA MONETARNA UNIJA – EMU

Začetek Evropske unije, kot jo poznamo danes, predstavlja podpis Rimske pogodbe 25. marca 1957. Tega dne je bila v Rimu ustanovljena Evropska gospodarska skupnost (EGS), z njo pa so bili postavljeni temelji politike evropskega povezovanja v ekonomsko integracijo.

V Rimski pogodbi je le nekaj določil v zvezi s sodelovanjem na monetarnem področju med državami članicami Evropske gospodarske skupnosti (EGS): Belgije, Nemčije, Francije, Italije, Luksemburga in Nizozemske. Ta pogodba ne vsebuje določil o oblikovanju monetarne unije, saj je bilo obdobje po drugi svetovni vojni zaznamovano z mednarodno monetarno stabilnostjo in prevlado ameriškega dolarja. Tečajji valut so bili v skladu s sporazumom iz Bretton Woodsa vezani na ameriški dolar z zlato podlago (Spahn 2001, 127). Stabilnost v razmerju do ameriškega dolarja je pomenila tudi medsebojno stabilnost valut tedanjih držav članic EGS.

Konec šestdesetih let so se razmere v svetovnem gospodarstvu spremenile. Medsebojna stabilnost valut tedanjih držav članic je bila ogrožena. Zato so se začele porajati ideje o večji koordinaciji ekonomskih politik držav članic in tesnejšem sodelovanju na področju monetarnih zadev.

Avgusta 1971 je bila odpravljena zamenljivost ameriškega dolarja za zlato, ki je predstavljala osnovo takratne monetarne stabilnosti. Predvsem po prvi naftni krizi je prišlo do razširitve razpona nihanja deviznih tečajev do ameriškega dolarja. S tem se je končalo obdobje fiksnih deviznih tečajev in sprožil se je val nestabilnosti tečajev valut.

Da bi omejili medsebojno nihanje tečajev valut tedanje šesterice, je bil aprila 1972 oblikovan poseben sistem, ki se je imenoval »kača v tunelu«. V tem sistemu je bilo omejeno medsebojno nihanje tečajev valut držav članic znotraj določenih mej nihanja (kača), hkrati pa tudi nihanje tečajev valut držav članic do ameriškega dolarja (tunel). Zaradi naftnih kriz, šibkosti ameriškega dolarja in razlik v ekonomskih politikah je večina valut držav članic zapustila kačo.

Naslednji korak, ki naj bi prinesel omejitev nihanja tečajev valut držav članic, je bilo oblikovanje Evropskega monetarnega sistema (EMS) decembra 1978 na zasedanju Evropskega sveta v Bruslju. Zamišljen je bil kot sistem fiksnih tečajev v razponu $\pm 2,25\%$ (v razmerah sicer prevladujočih drsečih in nestabilnih tečajev) ter pomeni kot kombinacija stabilnosti in fleksibilnosti pravo razmerje med prisilo in svobodo (Bobek 2000, 220). Stabilnost gospodarstva EGS naj bi torej dosegli z naslednjimi ukrepi:

- z mehanizmom deviznih tečajev – ERM (Exchange Rate Mechanism),
- s skupno evropsko denarno enoto ECU (Evropean Currency Unit) ter
- s kreditnimi mehanizmi.

Stabilnosti tečajev v integriranem finančnem sistemu ne bi bilo mogoče vzdrževati, če bi vsaka država vodila svojo neodvisno monetarno politiko. Ker je bila v sedemdesetih letih najmočnejša evropska gospodarska sila Zvezna republika Nemčija, je bilo samoumevno, da vodenje monetarne politike prevzame nemška centralna banka (Bundesbank). Z razširitvijo evropske integracije na 12 članic¹ pa se je nemški vpliv manjšal in pojavila se je potreba po združitvi v monetarno unijo, katere politiko bi vodila neodvisna evropska monetarna institucija. Tako je Evropski svet junija 1988 potrdil cilj postopnega uresničevanja Evropske monetarne unije (EMU).

Na zasedanju Evropskega sveta v Madridu junija 1989 je bilo sprejeto poročilo t. i. Delorovega odbora, ki predstavlja načrt za oblikovanje EMU. V njem je predlagano, da se EMU uresniči v treh fazah ter da se vzpostavi monetarna institucija (Evropski sistem centralnih bank), ki bi bila odgovorna za oblikovanje in izvajanje monetarne politike ter politike deviznega tečaja. Odločeno je bilo, da se prva faza EMU prične 1. julija 1990.

V prvi fazi, ki je trajala do 31. decembra 1993, so bile odpravljene omejitve pri pretoku kapitala (države članice so morale zagotoviti popolno liberalizacijo kapitalskih tokov). Poudarek je bil tudi na povečani koordinaciji posameznih ekonomskih politik in tesnejšem sodelovanju med centralnimi bankami.

Februarja 1993 je bila na medvladni konferenci v Maastrichtu na Nizozemskem podpisana Pogodba o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba), ki oblikovanje EMU postavlja kot formalni cilj. Ta pogodba določa konvergenčne kriterije, ki so kvantificirane minimalne zahteve glede stabilnosti pri vodenju monetarnih, fiskalnih politik in politik deviznih tečajev držav članic EU, kot predpogoj za njihov vstop v EMU. Ti kriteriji vključujejo tri monetarne (glede inflacije, obrestnih mer in deviznega tečaja) in dva fiskalna kriterija (glede javnofinančnega deficita in javnega dolga), pokrivajo pa štiri področja, na katerih mora država doseči naslednje stanje (Roter 2004, 30):

- visoko stopnjo stabilnosti cen, kar pomeni, da stopnja inflacije v državi, ki želi uvesti evro, ne sme presegati povprečne stopnje inflacije treh članic EU, ki izkazujejo najboljšo inflacijo, za več kot 1,5 odstotne točke;
- vzdržnost stanja javnih financ, ki se nanaša na višino javnofinančnega primanjkljaja, ki ne sme presegati 3 % bruto domačega proizvoda (BDP), in na višino javnega dolga, ki ne sme presegati 60 % BDP. Dovolj je tudi, če se javni dolg z zadovoljivo hitrostjo približuje referenčni vrednosti;
- sodelovanje v posebnem mehanizmu deviznih tečajev ERM2, ki zahteva, da se valuta države, ki želi uvesti evro, v razmerju do tega giblje znotraj pasu ± 15 % okrog centralne paritete. V tem mehanizmu mora valuta vztrajati vsaj dve leti;

¹ 1973 Danska, Irsko in Velika Britanija, 1981 Grčija, 1986 Španija in Portugalska

- določeno raven dolgoročnih obrestnih mer, kjer se kot najvišja dovoljena meja upošteva povprečje dolgoročnih obrestnih mer treh držav z najboljšo inflacijo, povečano za 2 odstotni točki. Omenjene dolgoročne obrestne mere se izračunajo na podlagi obrestnih mer dolgoročnih državnih obveznic ali primerljivih vrednostnih papirjev držav članic EU.

Poleg nominalne konvergence, ki jo določajo maastrichtski konvergenčni kriteriji, je pomembna tudi realna konvergenca med državami. Pod realno konvergenco razumemo približevanje v stopnji razvitosti med državo, ki želi uvesti evro, in državami, ki so to že storile. Najpogostejši kazalnik za izkazovanje realne konvergence je raven bruto domačega proizvoda (BDP) na prebivalca. Poleg tega se upošteva še prilagojenost zakonodaje in izvajanje strukturnih reform, ki se nanašajo na višanje stopnje zaposlovanja prebivalstva, večjo produktivnost, privatizacijo, pokojninsko in zdravstveno reformo in podobno.

Druga faza EMU se je začela 1. januarja 1994 in končala 31. decembra 1998. Ustanovljen je bil Evropski monetarni institut (EMI), predhodnik Evropske centralne banke, katerega naloga je bila, da okrepi sodelovanje med nacionalnimi centralnimi bankami in koordinacijo monetarnih politik držav članic ter izpelje potrebne priprave za uvedbo nove skupne valute. Države članice so si v tej fazi morale prizadevati za izpolnitev konvergenčnih kriterijev. Treba je bilo zagotoviti neodvisnost centralnih bank. Valutna sestava ECU košarice je bila zamrznjena.

Na zasedanju Evropskega sveta v Madridu decembra 1995 je bilo potrjeno, da se bo ime nove skupne valute glasilo euro/evro in bo enako v vseh uradnih jezikih EU. 1 EUR se naprej deli na 100 centov. Standardna kratica za evro je EUR, grafični simbol pa €. Oblika spominja na grško črko epsilon, kar se navezuje na staro Grčijo kot zibelko evropske civilizacije, ter na prvo črko besede Evropa. Dve vodoravni in vzporedni črti predstavljata stabilnost skupne valute.

Dogovorjeni so bili tudi osnovni elementi glede načrta zamenjave valut, t. i. Madridski scenarij.

Maja 1998 so vlade 11 sodelujočih držav članic imenovale predsednika, podpredsednika in še štiri člane Izvršilnega odbora Evropske centralne banke. Njihovo imenovanje je začelo veljati 1. junija 1998 in s tem obeležilo ustanovitev ECB ter prenehanje delovanja EMI.

Tretja faza vzpostavitve EMU se je začela 1. januarja 1999 z uvedbo nove skupne valute ter s prenosom pristojnosti glede vodenja monetarne politike na Evro sistem (ECB in nacionalne centralne banke držav območja evra).

3 UVEDBA ENOTNE VALUTE LETA 2002

3.1 Priprave na uvedbo

Lahko bi rekli, da je imel evro dva nastanka. Prvo rojstvo predstavlja nastanek knjižnega denarja 1. januarja 1999, njegovo drugo rojstvo pa je bilo 1. januarja 2002, ko so evro bankovci in evro kovanci zamenjali nacionalne bankovce in kovance 12 držav (t. i. changeover).

V skladu s scenarijem uvedbe nove skupne valute, ki je bil potrjen na zasedanju Evropskega sveta v Madridu decembra 1995, je uvedba evra potekala v več fazah.

Prva faza

Države članice EU so že v drugem obdobju EMU okrepile prizadevanja za napredek pri približevanju maastrichtskim konvergenčnim kriterijem. Največ napora so morale posvetiti doseganju fiskalnih kriterijev, se pravi omejitvi proračunskega deficita in javnega dolga. Zlasti zadnji je bil problematičen v Nemčiji, kjer se je zaradi združitve Vzhodne in Zahodne Nemčije leta 1998 javni dolg še povečal, vendar so bile projekcije za leto 1999 ugodne. Monetarne kriterije (inflacijo, obrestne mere in devizni tečaj) so izpolnile vse članice razen Grčije, ki je vstopila v sistem ERM šele marca 1998.

Že maja 1998 je Svet Evropske unije – v sestavi predsednikov držav ali vlad – soglasno sklenil, da je 11 držav članic od 15 izpolnilo nujne pogoje za sodelovanje v tretji fazi EMU in uvedbo enotne valute 1. januarja 1999. Prvotne udeleženske so bile Belgija, Nemčija, Španija, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska in Finska. Grčija je vstopila v evro območje 1. januarja 2001, centralno-bančna zakonodaja Švedske pa ni v skladu z zahtevami EMU. Danska in Velika Britanija sta se odločili, da ne bosta sodelovali v tretji fazi EMU, saj sta v postopku pogajanj dosegli, da se lahko sami odločita, ali želita uvesti evro po izpolnitvi konvergenčnih kriterijev. Imata t. i. »opt-out« pravico, kar pomeni, da jima ni treba uvesti evra, tudi če izpolnjujeta zahtevane konvergenčne kriterije. Tako je dansko prebivalstvo septembra 2000 na referendumu glasovalo proti uvedbi evra na Danskem. Za vse ostale države članice EU velja, da morajo uvesti evro, če izpolnjujejo konvergenčne kriterije. Prav tako zadnje velja za nove države članice EU.

Ravno tako maja 1998 so finančni ministri držav članic, ki naj bi sprejele enotno valuto, skupaj z guvernerji nacionalnih centralnih bank teh držav, Evropsko komisijo in EMI sklenili, da se dvostranski srednji tečaji EMI za valute sodelujočih držav članic uporabijo kot osnova za določitev nepreklicnih menjalnih razmerij za evro.

Tabela 3.1 Menjalna razmerja med evrom in valutami držav evro območja 1. januarja 1999

Država	Valuta	Oznaka	Tečaj
Avstrija	šiling	ATS	13,7603
Belgija	frank	BEF	40,3399
Finska	marka	FIM	5,94573
Francija	frank	FRF	6,55957
Grčija	drahma	GRD	340,750*
Irska	funt	IEP	0,787564
Italija	lira	ITL	1936,27
Luksemburg	frank	LUF	40,3399
Nemčija	marka	DEM	1,95583
Nizozemska	gulden	NLG	2,20371
Portugalska	eskudo	PTE	200,482
Španija	pezeta	ESP	166,386

* Velja od 1. 1. 2001, ko je bila Grčija sprejeta v evro območje

Vir: ZBS 2007.

Evro je bil uveden 1. januarja 1999 kot knjižni denar v enajstih državah članicah Evropske unije (Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija), pozneje, 1. januarja 2001, pa je bil uveden tudi v Grčiji, tako da je dvanajst držav članic EU sestavljalo evro območje.

Valute teh držav so postale t. i. podenote evra (tečaji valut teh držav v razmerju do evra so začeli nepreklicno veljati 1. januarja 1999 za enajst držav članic, za Grčijo pa 1. januarja 2001). Javni dolg teh držav je bil denominiran v evrih, prav tako so na novo valuto prešli finančni trgi teh držav. Tudi centralnobančni posli so se začeli izvajati v evrih.

Druga faza

V prehodnem obdobju od 1. januarja 1999 do 31. decembra 2001 so potekale priprave na dokončno zamenjavo valut držav evro območja in uvedbo evro bankovcev in kovancev. Bankovci in kovanci nacionalnih valut držav evro območja so ohranili status zakonitega plačilnega sredstva.

Tretja faza

Evro bankovci in kovanci so prišli v obtok 1. januarja 2002. Od 1. januarja 2002 so stare nacionalne valute držav evro območja prenehale obstajati v obliki knjižnega denarja. Vsi bančni računi podjetij ali posameznikov v evro območju so bili avtomatsko preusmerjeni na evro najpozneje do 31. decembra 2001. Sklicevanje na enoto

nacionalne valute v določbah, pogodbah, plačilnih instrumentih (razen bankovcev in kovancev) in drugih aktih s pravnim učinkom, veljavnih na dan 31. 12. 2001, se šteje za sklicevanje na evro v skladu z menjalnim razmerjem.

3.2 Zamenjava gotovine

3.2.1 Priprave

Uvedba evro bankovcev in evro kovancev in jemanje nacionalnega denarja iz obtoka je za države EMU v mnogih pogledih predstavljalo ogromen izziv. Od tega, da je bilo treba natiskati več kot 15 milijard bankovcev v 15 tiskarnah na področju evro območja iz različnih surovin od različnih dobaviteljev, do priprave 52 milijard kovancev v skupni teži 250.000 ton, pa do zelo zahtevne logistike oskrbe z evri in logistike umika nacionalnih valut. Da bi proces zamenjave potekal čimbolj gladko in nemoteno, so bile potrebne temeljite in skrbne priprave na vseh ravneh, od ESCB-ja do vseh bančnih uslužbencev, od strokovne javnosti do vsakega prebivalca evro območja. Priprave so trajale od leta 1998 do konca leta 2001.

Na ravni evro sistema je pripravo na zamenjavo sprva vodil odbor Evropskega sistema centralnih bank (ESCB), odgovoren za izdajo in tiskanje bankovcev BANCO (The Banknote Committee), v okviru tega pa delovna skupina za izdajo bankovcev IWG (the Issue Working Group).

Treba je bilo zagotoviti usklajeno pripravo in delovanje procesa zamenjave gotovine v celotnem evro sistemu in imeti pregled nad vsemi težavami, ki bi pri tem lahko nastale. To bi lahko zagotovilo le delovno telo s člani iz vseh držav članic bodočega evro območja. Zato je svet guvernerjev ECB marca 2001, ko so priprave na »changeover«*»* bile v polnem zagonu, ustanovil CashCo (Cash Changeover Co-ordination Committee). Temu odboru je bila naložena odgovornost za usklajevanje priprav do konca leta 2001 in izpeljavo zamenjave bankovcev in kovancev v obdobju dvojnega obtoka do konca februarja 2002.

Za nemoten prehod na novo valuto je bilo pomembnih nekaj ključnih področij:

Izdelava bankovcev

Februarja 1996 je Evropski monetarni inštitut (EMI) razpisal natečaj za oblikovanje evro bankovcev, ki je trajal do sredine septembra istega leta. Ustanovljena je bila mednarodna žirija, v kateri je sodelovalo 14 priznanih strokovnjakov s področja trženja, oglaševanja, oblikovanja in umetnostne zgodovine. Določeno je bilo, da se bodo bankovci izdelali v sedmih različnih nominalnih vrednostih: 500, 200, 100, 50, 20, 10 in 5 evrov. Postavljeni so bili kriteriji za likovno oblikovanje skupnega evropskega denarja. Treba je bilo upoštevati format bankovcev in umestitev zaščitnih elementov

proti ponarejanju, motivi na bankovcih pa niso smeli biti nacionalno oz. regionalno pristranski in diskriminatorni glede na spol.

Po izboru žirije in upoštevajoč rezultate raziskave javnega mnenja je svet EMI decembra 1996 izbral zmagovalno serijo bankovcev. Avtor izbrane rešitve je Robert Kalina, oblikovalec bankovcev v avstrijski centralni banki (Oesterreichische Nationalbank). Vodilni motiv njegovega oblikovanja so »evropska obdobja in slogi«. Prikazani so arhitekturni slogi sedmih obdobjev evropske kulturne zgodovine: antika (5 €), romanika (10 €), gotika (20 €), renesansa (50 €), barok in rokoko (100 €), arhitektura železa in stekla 19. stoletja (200 €) in moderna arhitektura 20. stoletja (500 €). Okna in vrata so glavni motiv na sprednji strani bankovcev, na hrbtni strani pa so upodobljeni mostovi, ki simbolizirajo povezanost narodov v Evropski uniji. Podobe prikazujejo tipičen arhitekturni slog vsakega obdobja, ne pa primerov iz dejanske arhitekture.

Ena od prvih stopenj priprav je bil načrt oskrbe z bankovci, ki bi zagotavljal zadostno količino evro bankovcev za zamenjavo bankovcev nacionalnih valut po 1. januarju 2002. Scenarij produkcije bankovcev, ki ga je potrdil svet guvernerjev ECB, je predvideval povsem decentralizirani način preskrbe začetnih količin bankovcev. Vsaka nacionalna centralna banka je določila potreben obseg zaloga evro bankovcev za svojo državo. Pri tem so morali upoštevati potrebne količine bankovcev za uvedbo nove valute in tudi obseg strateških rezerv. ECB je nato izdala uradno potrditev za tiskanje predvidenih količin bankovcev pred 31. decembrom 2001.

Tiskanje evro bankovcev se je začelo julija 1999, pri čemer je sodelovalo 15 tiskarn v več državah evro območja. Vse tiskarne so pripravile terminski plan izdelave bankovcev. Napredovanje projekta je redno spremljala ECB, uvedeno je bilo četrtletno poročilo svetu guvernerjev o izpolnjevanju plana. Produkcija bankovcev je potekala bolj ali manj nemoteno po načrtu in ni prihajalo do večjih odstopanj. Do 1. januarja 2002 je bila za dvanajst sodelujočih držav natisnjena začetna količina 14,89 milijarde evro bankovcev, ki je vključevala tudi logistične zaloge. Njihova skupna nominalna vrednost je znašala približno 633 milijard EUR in če bi vse bankovce položili enega za drugim, bi prišli dva in pol krat do lune in nazaj.

Svet ECB je kasneje odobril izdelavo dodatne kvote 1,91 milijarde bankovcev, ki naj bi služila kot glavna rezervna zaloga za preprečitev morebitnih resnejših motenj, do katerih bi lahko prišlo zaradi zamude pri tiskanju začetne in logistične zaloge bankovcev. Bankovci, ki so ostali v glavni rezervni zalogi po zamenjavi gotovine, so bili preneseni v strateške zaloge evro sistema, ki so se oblikovale za zadovoljitev nepričakovanih skokov v povpraševanju.

Tabela 3.2 Število evro bankovcev, natisnjenih do 1. januarja 2002

Država	Količina bankovcev (v milijonih)
Belgija	550
Nemčija	4.783
Grčija	617
Španija	1.924
Francija	2.265
Irska	294
Italija	2.440
Luksemburg	46
Nizozemska	659
Avstrija	550
Portugalska	537
Finska	225
Skupaj	14.890

Vir: ECB 2002.

Tabela 3.3 Število posameznih apoenov bankovcev, natisnjenih do 1. januarja 2002

Apoen bankovca	Število apoenov (v milijon bankovcih)
5 €	3.155
10 €	3.221
20 €	3.406
50 €	3.283
100 €	1.231
200 €	223
500 €	371
Skupaj	14.890

Vir: ECB 2002.

Izdelava kovancev

Na neuradnem sestanku Ekonomsko finančnega sveta v Veroni spomladi leta 1996 so se vlade držav Evropske unije odločile, da bodo kovanci izdani v osmih različnih nominalnih vrednostih, in sicer 2 €, 1 €, 0,50 €, 0,20 €, 0,10 €, 0,05 €, 0,02 € in 0,01 €. Imeli naj bi skupno evropsko in posebno nacionalno stran. Evropski komisiji so vlade zaupale organizacijo izbire skupne strani, državam članicam pa prepustile, da same izberejo nacionalno stran. Edina zahteva je bila, da naj nacionalna stran vsebuje dvanajst zvezdic, simbol EU. V letu 1996 so bili v vseh državah članicah, razen na Danskem, organizirani natečaji za grafično podobo skupne evropske strani, na katerih naj bi se izbrale največ tri serije kovancev. Komisija je nato na celotnem področju

Evropske unije organizirala anketo javnega mnenja, v katero je vključila splošno javnost in poklicne organizacije, ki predstavljajo največje uporabnike kovancev.

Serijo, ki se je najbolje izkazala v javnomnenjski raziskavi, so izbrali tudi finančni ministri držav Evropske unije, potrjena pa je bila na Evropskem svetu v Amsterdamu.

Avtor skupne evropske strani evro kovancev je Luc Luycx, grafični oblikovalec iz belgijske kraljeve kovnice. Motiv na kovancih prikazuje zemljevid Unije v različnih oblikah in ima dinamično ozadje, sestavljeno iz zvezd. Prvi trije kovanci (za 1, 2 in 5 centov) prikazujejo Evropo v svetu. Kovanci za 10, 20 in 50 centov simbolično prikazujejo Unijo kot skupino narodov. Na kovancih za 1 in 2 evra pa je upodobljena Evropa brez meja (Euro coins genesis expo 2006).

Za kovanje evro kovancev so pristojne nacionalne vlade tistih držav članic EU, ki sodelujejo v evro območju, za koordinacijo pa skrbi Evropska komisija v Bruslju. Celotno vrednost kovancev, ki se da v obtok vsako leto, mora vnaprej odobriti ECB.

V 16 evropskih kovnicah je bilo iz 250.000 ton kovine izdelanih približno 52 milijard evro kovancev v skupni vrednosti 15,75 milijarde eur.

Tabela 3.4 Število evro kovancev, skovanih do 1. januarja 2002, za posamezne države evro območja

Država	Količina kovancev (v milijonih)
Belgija	1.957
Nemčija	17.000
Grčija	1.333
Španija	7.085
Francija	8.150
Irska	1.078
Italija	7.940
Luksemburg	120
Nizozemska	2.800
Avstrija	1.800
Portugalska	1.296
Finska	1.052

Vir: ECB 2002.

Tabela 3.5 Število posameznih apoenov kovancev, skovanih do 1. januarja 2002

Apoen kovanca	Število apoenov (v milijon kovancih)
1 cent	9.000
2 centa	7.260
5 centov	7.894
10 centov	8.272
20 centov	6.076
50 centov	5.657
1 €	4.773
2 €	2.681
Skupaj	51.613

Vir: ECB 2002.

Okvirni načrt

Zamenjava gotovine je bila tudi logistično izredno zahteven projekt. Na evropski ravni je bilo treba pripraviti okvirni načrt za »changeover« dovolj zgodaj, da bi države članice imele dovolj časa za pripravo nacionalnih načrtov za izvedbo zamenjave.

V drugi polovici leta 1999 so ministrstva za finance iz vseh držav evro območja po usklajevanjih z ECB, nacionalnimi centralnimi bankami in Evropsko komisijo dosegla soglasje glede osnovnih usmeritev za izvedbo zamenjave gotovine:

- Države članice bodo naredile vse, kar bo v njihovi moči, da bo že v prvih dveh tednih leta 2002 večina gotovinskih transakcij opravljenih v evrih.
- Obdobje dvojnega obtoka lahko traja med štirimi tedni in dvema mesecema, tudi po tem obdobju pa lahko države članice izvajajo ukrepe za pospeševanje jemanja stare valute iz obtoka.
- Da se zagotovi zadostno količino evro bankovcev in kovancev v obtoku že prve dni leta 2002, je treba omogočiti finančnim institucijam in drugim profesionalnim uporabnikom gotovine oskrbo z evro gotovino pred 31. 12. 2001, vendar pa ta gotovina pred 1. januarjem 2002 ne sme priti v obtok.
- Da bi prebivalcem evro območja olajšali seznanjanje z novo valuto, se v drugi polovici decembra 2001 širši javnosti omogoči nakup manjših količin evro kovancev.

Scenariji za zamenjavo gotovine v okviru osnovnih usmeritev so bili v pristojnosti posameznih držav evro območja.

Tabela 3.6 Nacionalni scenariji zamenjave gotovine v evro območju

Država evro območja	Domači bankovci in kovanci so prenehali biti zakonito plačilno sredstvo	Zadnji datum za zamenjavo domače gotovine pri nacionalnih centralnih bankah
Belgija	28. februarja 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno
Nemčija	31. decembra 2001 (vendar je bilo možno plačevati z DEM gotovino do 28. februarja 2002)	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Grčija	28. februarja 2002	Kovanci: dve leti (do 1. marca 2004) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Španija	28. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Francija	17. februarja 2002	Kovanci: najmanj tri leta (do 17. februarja 2005) Bankovci: deset let (do 17. februarja 2012)
Irska	9. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Italija	28. februarja 2002	Kovanci: deset let (do 1. marca 2012) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Luksemburg	28. februarja 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno
Nizozemska	28. februarja 2002	Kovanci: do 1. januarja 2007 Bankovci: do 1. januarja 2032
Avstrija	28. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Portugalska	28. februarja 2002	Kovanci: do 30. decembra 2002 Bankovci: dvajset let (do 30. decembra 2022)
Finska	28. februarja 2002	Kovanci: deset let (do 29. februarja 2012) Bankovci: deset let (do 29. februarja 2012)
Belgija	28. februarja 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno

Opomba: Podatki v tabeli se lahko še spremenijo v skladu s spremembami nacionalnih scenarijev zamenjave gotovine v evro območju

Vir: ECB 2002.

Finančne institucije so bile glavni prenosnik za uvedbo nove gotovine in so imele v zamenjavi največjo vlogo. Osnovna načela glede odnosov med njimi in nacionalnimi

bankami je urejala smernica ECB/2001/01, ki obravnava preddobavo in posredno preddobavo evro gotovine, modele finančnega kritja za preddobavljeno evro gotovino, zavarovanje pred tveganji in dodatne ukrepe za nemoteno izpeljavo zamenjave.

Preddobava in posredna preddobava

Da bi dosegli čim krajše obdobje dvojnega obtoka, so v evro sistemu ugotovili, da je preddobava evro gotovine kreditnim institucijam in drugim velikim uporabnikom gotovine nujna pred 1. januarjem 2002 (posredna preddobava). Kot začetek preddobave je bil določen 1. september 2001. Vsaka nacionalna banka je pripravila svoj scenarij in logistiko preddobave glede na velikost in lego države, glede na organizacijsko mrežo centralne banke in njeno vlogo v oskrbi z gotovino, glede na skladiščne zmogljivosti itd.

Z namenom preprečiti pojavljanje novih bankovcev in kovancev v obtoku pred 1. januarjem 2002 so v vseh državah uvedli kazenske sankcije za primere kršitve pravil preddobave in posredne preddobave. Režim kaznovanja so želeli poenotiti, a to zaradi različnih nacionalnih scenarijev zamenjave gotovine, zaradi različnih nacionalnih pravnih sistemov in obligacijske zakonodaje ni bilo mogoče. Zagrožene kazni so se gibale v višini od 2 % pa vse do 40 % vrednosti gotovine, predčasno izdane v obtok. Visoke kazni so po eni strani zmanjšale verjetnost za predčasen pojav evro gotovine v obtoku, po drugi strani pa so negativno vplivale na odločitve drugih uporabnikov gotovine za posredno preddobavo.

V vseh državah članicah evro območja je bila sprejeta odločitev, da bo široki javnosti omogočen nakup manjšega števila evro kovancev že v drugi polovici decembra 2001. Vrednost teh začetnih paketov (t. i. starter kit) se je razlikovala med državami in je znašala od 3,88 do 15,25 evrov.

V javnosti so se pojavljale zahteve, da bi tudi prebivalstvu omogočili, da poleg novih evro kovancev v drugi polovici decembra 2001 dobi tudi nove evro bankovce. Svet guvernerjev ECB je po temeljiti analizi praktičnih, tehničnih in pravnih vidikov takšne odločitve tovrstne zahteve zavrnil.

Vzpostavljen je bil tudi model poravnave obveznosti kreditnih ustanov do nacionalnih centralnih bank za preddobavljene evro bankovce. Plačila so se izvršila v treh enakih obrokih, in sicer na dan poravnave prve, četrte in pete operacije glavnega refinanciranja ECB v letu 2002, torej 2., 23. in 30. januarja 2002.

Isti model so prevzela tudi ministrstva za finance držav evro območja za plačilo evro kovancev.

Plačila evro gotovine, dobavljene in vrnjene po 1. januarju 2002, so potekala po že ustaljeni praksi. Enako je veljalo za vrnjene stare nacionalne valute, vzete iz obtoka.

Zavarovanje plačila preddobavljene evro gotovine je bilo zaradi različnih pravnih ureditev v posameznih državah evro območja različno. V nekaj državah je bila preddobava kreditnim institucijam omogočena brez poročila na podlagi dogovora, po

katerem so nacionalne centralne banke evro sistema zadržale lastništvo nad preddobavljeno evro gotovino do njenega plačila. V nekaterih državah to ni bilo izvedljivo, zato je bilo predvideno tudi zavarovanje s hipoteko oziroma zavarovanje z depozitom pri nacionalni banki na za te namene odprtem računu.

Kreditne institucije so bile dolžne zavarovati preddobavljeno evro gotovino proti tveganju uničenja, kraje ali ropa. V pogodbah o preddobavi, ki so jih sklenile z nacionalnimi bankami, so bile tudi klavzule o kazenski in odškodninski odgovornosti kreditnih institucij v primerih predčasnega pojavljanja evro gotovine v obtoku. Nacionalne banke so si v pogodbah zagotovile tudi pravico nadzora in inšpekcij v bankah.

Zavarovanje plačila gotovine in zavarovanje proti nevarnosti uničenja, kraje ali ropa evro gotovine so morali zagotoviti tudi večji porabniki gotovine, ki so bili deležni posredne preddobave od kreditnih institucij.

Kompenzacija stroškov

Zamenjava gotovine je povzročila v gospodarstvu in bančnem sektorju veliko dodatnih stroškov, zato so se pojavile zahteve, da bi države evro območja te stroške nadomestile. Vlade so bile mnenja, da bodo bodoči dobički, ki jih bo prinesla skupna evropska valuta, veliko večji od nastalih stroškov ob uvedbi evra, zato naj se ti smatrajo kot vlaganja v skupno dobro.

V bančnem sektorju so poleg operativnih stroškov nastali tudi stroški, povezani z vzdrževanjem dodatne likvidnosti. Zato je svet guvernerjev ECB z namenom omogočiti čim uspešnejšo logistiko zamenjave gotovine naknadno omogočil nacionalnim centralnim bankam, da izjemoma in v omejenem obsegu uvedejo nadomestilo stroškov za nekatere storitve. Nekatere države so tako subvencionirale preddobavo evro gotovine, stroške prevozov evro gotovine in stroške jemanja nacionalnih valut iz obtoka.

Zamenjava starih nacionalnih valut izven evro območja

Pomembna količina bankovcev nacionalnih valut Evropske unije je bila v obtoku zunaj evro območja. Tako je bilo ocenjeno, da se kar 30 do 40 % bankovcev nemških mark nahaja izven nacionalnih meja, in sicer največ na področju vzhodne in jugovzhodne Evrope, vključno s Turčijo. Zato je bilo treba sprejeti ukrepe za čim bolj gladek prehod na evro tudi na tem področju.

V smernici ECB/2001/01 (v ECB 2002) je bila bankam po 1. decembru 2001 dovoljena distribucija preddobavljenih evro bankovcev tudi poslovnim enotam, nameščenim zunaj meja evro območja. Prav tako so banke lahko oskrbele z evro bankovci hčerinske banke, kakor tudi druge banke s sedežem zunaj evro območja. Posredna preddobava drugim večjim uporabnikom gotovine ni bila dovoljena.

S smernico ECB/2001/8 (v ECB 2002) pa je bil določen odnos nacionalnih bank evro sistema do nacionalnih bank držav izven evro območja, ki so preddobavo evro bankovcev urejale z bilateralnimi dogovori. Prav tako je bila s to smernico omogočena preddobava bankam s sedežem izven evro območja, ki trgujejo z bankovci na debelo po vsem svetu.

Posamezne nacionalne banke so pripravile tudi tehnično pomoč ob zamenjavi valute, zlasti v državah, s katerimi so že prej dobro sodelovale in so bile z njimi zgodovinsko povezane (npr. Deutsche Bank v državah srednje in vzhodne Evrope, Banque de France v državah severne Afrike).

Bankomati in prodajni avtomati

V državah Evropske unije je bilo v obdobju pred zamenjavo gotovine dano v obtok okoli 70 % bankovcev preko bankomatov in le 30 % na bančnih okencih. Zato je bila pravočasna prilagoditev bankomatov na novo valuto ključnega pomena za doseg cilja, to je čim hitrejšega začetka opravljanja gotovinskih transakcij v evrih.

Da ne bi prihajalo do ozkih grl pri zamenjavi gotovine zaradi pomanjkanja posameznih manjših apoenov bankovcev, je Evropska komisija izdala priporočilo, v katerem je države članice pozvala, da nadomestijo bankovce nacionalnih valut visokih vrednosti, ki so jih do tedaj izdajali bankomati z evro bankovci nižjih apoenov. Večina držav je to priporočilo upoštevala, saj ima večina v svojih bankomatih kombinacijo treh apoenov: 10, 20 in 50 €.

Za pravočasno prilagoditev bankomatov, prodajnih avtomatov ter števnih in strojev za razvrščanje na novo valuto so njihovi proizvajalci, ki so podpisali izjavo o varovanju podatkov, že v letu 1999 prejeli zaupne podatke o novi evropski valuti (dimenzije, barva, papir, varnostni elementi). V naslednjih dveh letih pa so posamezne nacionalne centralne banke organizirale obsežna testiranja strojne opreme v vseh 12 državah evro območja.

Obveščanje in izobraževanje javnosti

Hkrati s tehničnimi in logističnimi pripravami je bilo treba na novo valuto pripraviti tudi prebivalstvo in strokovno javnost.

Prebivalstvo je poleg informacij o prednostih, ki jih bo prinesla nova valuta, ter o menjalnih razmerjih med starimi valutami in evrom, potrebovalo tudi povsem praktične informacije o novem denarju in njegovi zamenjavi. V Evropski centralni banki so se zato odločili za široko javno kampanjo »Evro 2002 Information Campaign«, ki je bila usmerjena v predstavitev videza novih evro bankovcev in evro kovancev, njihovo vrednost, zaščitne elemente proti ponarejanju ter sam potek zamenjave – »changeover«. Zasnovana je bila strategija informacijske kampanje, ki je predvidevala razširjanje enotnega sporočila preko različnih medijev, ter preko ciljnih skupin informiranje drugih

ciljnih skupin (npr. razdelitev letakov strankam v poslovnih bankah). Z namenom zagotoviti enotno vsebino in obliko propagandnih sporočil je bil ves propagandni material zasnovan centralno, potem pa so ga prilagodili za vsako državo evro območja posebej. Preveden je bil v vseh enajst takratnih uradnih jezikov EU, nekateri propagandni letaki pa v kar 23 jezikov. V Španiji so jih npr. tiskali v španščini, poleg tega pa v Baskiji, Kataloniji, Galiciji, Valenciji in na Balearih še v drugih uradnih jezikih (ECB 2007, 72).

V vseh državah evro območja so izvajali tudi vzporedne komunikacijske dejavnosti, ki so bile usmerjene predvsem v konkretne priprave na zamenjavo gotovine in obveščanje prebivalstva o tečaju zamenjave posamezne valute.

Za strokovno javnost in profesionalne uporabnike gotovine so pripravili bolj podrobna izobraževanja o organizaciji dela v obdobju dvojnega obtoka in zaščiti pred ponaredki.

3.2.2 Potek zamenjave

Skupni znesek bankovcev v obtoku (evro bankovcev in bankovcev nacionalnih valut) je v prvih dneh obdobja dvojnega obtoka presegel vsa pričakovanja. Vsa preddobavljena evro gotovina je bila namreč po 1. januarju 2002 gotovina v obtoku, umik nacionalnih valut iz obtoka pa je potekal počasneje, kot so načrtovalci predvidevali. Prvega januarja 2002 je bilo v obtoku bankovcev v vrednosti rekordnih 403 bilijonov €, nato pa se je z umikom starih valut ta vrednost dnevno zmanjševala in 28. februarja 2002 dosegla višino 285,1 bilijona €. V prvih dneh leta je bilo največ povpraševanja po bankovcih nižjih vrednosti (5 in 10 €), po enem mesecu pa je upadlo za 20-30 %. Povpraševanje po bankovcih večjih vrednosti je od začetka leta enakomerno naraščalo. Tako gibanje se odraža tudi v povprečni vrednosti evro bankovca v obtoku, ki je naraslo od 28 € v januarju 2002 do 44 € konec leta 2002. Povprečna vrednost bankovca v obtoku konec leta 2006 je bila 55 € (ECB 2007, 60).

Prebivalstvo je v začetku januarja želelo čim prej dvigniti evre ali zamenjati stare valute na bančnih ali poštnih okencih. Ker je bil naval ljudi zelo velik, so se v prvih dneh januarja 2002 v bankah in poštah pojavljale dolge vrste, ponekod je bila čakalna doba tudi dve do tri ure. Čakanje v vrstah je bilo večinoma iracionalno. To je moč pojasniti s tem, da so ljudje želeli sodelovati pri zgodovinskem dogodku uvedbe evra, pa tudi da določene skupine ljudi niso razumele (kljub javnemu obveščanju), da ni treba takoj v prvih dneh zamenjati gotovine starih valut. Poleg tega je ljudi zanimalo, kakšni so novi evro bankovci in kovanci ter so hoteli čim prej zamenjati staro gotovino (Majcen 2005, 27).

V večini držav evro območja je v prvih dveh tednih narasel tudi delež plačil v gotovini, saj so ljudje želeli porabiti, kar jim je še ostalo starih valut in se spoznati z novo. V nekaterih državah so se nadejali, da bodo zmanjšali breme trgovcev v času

zamenjave gotovine tako, da so spodbujali ljudi k plačevanju s kreditnimi in debetnimi karticami namesto z gotovino. Kljub praktičnim ukrepom (popusti, zmanjševanje provizij za elektronska plačila) se je uporaba kartic v tem obdobju zmanjšala, stanje pa se je normaliziralo šele konec januarja 2002. Delež evrov v gotovinskih vplačilih je do sredine januarja 2002 narasel na 90 %.

Dovolj zgodnja prilagoditev bankomatov na evro območju (200.000) je bila ključna za uspešno zamenjavo gotovine. V prvih dveh dneh januarja 2002 je bilo mogoče na 90 odstotkih bankomatov v evro območju dvigovati evre, v štirih dneh pa praktično na vseh. V večini držav so bili v začetku januarja dvigi na bankomatih številčno in po vrednosti višji kot običajno.

Tabela 3.7 Usposobitev bankomatov za normalno delovanje

Država	2. 1. 2002 (9:00)	4. 1. 2002 (16:00)	10. 1. 2002
Belgija	82 %, (100 % ob 12:00)	100 %	100 %
Nemčija	100 %	100 %	100 %
Grčija	90 %	100 %	100 %
Španija	90 %	98 %	100 %
Francija	90 %	100 %	100 %
Irska	85 %	100 %	100 %
Italija	33 %	93 %	Skoraj 100 %
Luksemburg	100 %	100 %	100 %
Nizozemska	100 %	100 %	100 %
Avstrija	100 %	100 %	100 %
Portugalska	63 %	100 %	100 %
Finska	65 %	100 %	100 %

Vir: ECB 2002.

Prilagoditev prodajnih avtomatov je potekala počasneje kot prilagoditve na drugih področjih ob zamenjavi gotovine. To ni bilo presenetljivo glede na veliko število naprav, ki jih je bilo treba nastaviti na novo v relativno kratkem času. Do 5. januarja 2002 je bilo na evro prilagojenih samo 50 % prodajnih avtomatov, konec januarja 2002 pa 90 %.

Načrtovanje logistike jemanja gotovine starih valut iz obtoka je bil pomemben element zamenjave gotovine in številne države mu niso namenile dovolj pozornosti. Ponekod so se pojavljala ozka grla v bankah, skladiščih in pri prevozi gotovine, še posebej pri jemanju kovancev iz obtoka. Večina držav je spodbujala prebivalstvo, da še pred 1. januarjem 2002 položi na bančni račun kovance in bankovce starih valut. Kljub temu je bila do konca decembra 2001 vzeta iz obtoka le tretjina vrednosti vseh

bankovcev v obtoku. Akcije vnaprejšnjega zbiranja kovancev starih valut, ki so jih organizirale dobrodelne organizacije, so se izkazale kot učinkovite.

Zaradi varnosti in logistike jemanja bankovcev nacionalnih valut iz obtoka so se vlade Italije, Španije, Francije, Luksemburga in Belgije odločile za označevanje bankovcev višjih vrednosti. Tako bi bili preluknjani oz. obrezani bankovci brez vrednosti v primerih ropa ali kraje. Ker ta ukrep ni bil predpisan kot obvezen, je bil uveljavljen le v Belgiji (100 %) in Franciji (50 %), v Italiji pa se je zanj odločila le ena večja banka.

Velika pozornost je bila pred uvedbo novega denarja posvečena osveščanju javnosti glede ponaredkov evro bankovcev in predstavitvi zaščitnih elementov evro bankovcev, vendar pa so bili ti razkriti javnosti dokaj pozno, v jeseni 2001, kar je pripomoglo k temu, da pred 1. januarjem 2002 ni bilo zaplenjenih ponarejenih evro bankovcev, pa tudi v obdobju dvojnega obtoka je število ponaredkov ostalo na nepričakovano nizki ravni (ECB 2002).

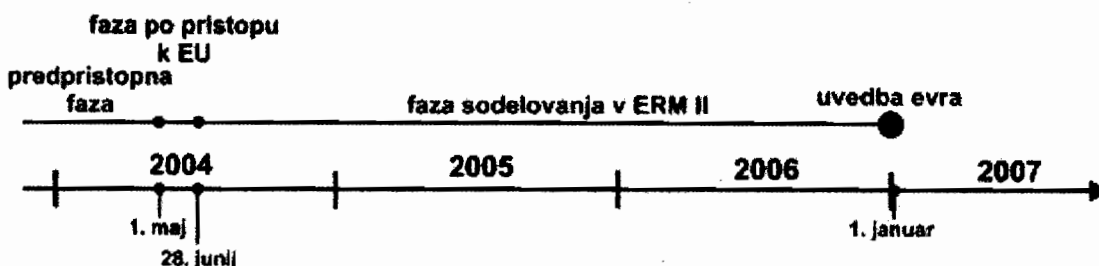
4 UVEDBA EVRA V SLOVENIJI

4.1 Priprave na uvedbo

Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica Evropske unije. Skladno s predpisi EU pa ni mogla prevzeti evra hkrati s pristopom k EU, ampak šele nekaj let kasneje. Uvajanje nove skupne valute je bil dolgotrajen proces, ki je potekal v naslednjih fazah (BS 2006b):

- predpristopna faza (do pristopa k EU 1. 5. 2004),
- faza po pristopu k EU do vključitve v ERM2 (od 1. 5. 2004 do 27. 6. 2004),
- sodelovanje v ERM2 vsaj dve leti,
- uvedba evra po izpolnitvi vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev (1. 1. 2007).

Slika 4.1 Faze uvedbe evra v Republiki Sloveniji

Vir: BS 2006b.

Predpristopna faza

Predpristopna faza se nanaša na obdobje pred vstopom Slovenije v EU. V tej fazi je bilo treba izpolniti kriterije za članstvo v EU, t. i. kopenhagenske kriterije,² ki določajo, da država lahko postane članica EU, če izpolnjuje naslednje pogoje:

- ima stabilne ustanove, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin (politični kriteriji);
- ima delujoče tržno gospodarstvo in se je sposobna soočiti s konkurenco in tržnimi silami znotraj EU (gospodarski kriteriji) in
- je sposobna prevzeti obveznosti članstva, vključno s privrženostjo ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (sposobnost prevzema *acquis*, tj. pravnega reda Evropske skupnosti).

Pred pristopom k EU je morala Slovenija prevzeti tudi evropske predpise, ki se nanašajo na Evropsko monetarno unijo (t. i. EMU *acquis*). Zagotoviti je morala:

² Evropski svet je junija 1993 v Kopenhagenu določil kriterije za ocenjevanje pripravljenosti pridruženih članic iz Srednje in vzhodne Evrope na polnopravno članstvo v EU.

- prost pretok kapitala,
- neodvisnost centralne banke,
- prepoved financiranja javnega sektorja s strani centralne banke in prepoved privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij,
- zdrav bančni sistem,
- finančno stabilnost v državi.

Po pristopu k EU je morala Slovenija ravnati v skladu s končnim ciljem uvedbe evra. Slovenija je sprejela evro kot svojo nacionalno valuto, ko so bili za to izpolnjeni zahtevani pogoji in ni imela t. i. »opt-out« možnosti, kot jo imata Velika Britanija in Danska.

Faza po pristopu k EU

Slovenija je od dne pristopa k EU (1. maj 2004) sodelovala v EMU, vendar je imela status države z derogacijo glede uvedbe evra. Vse nove države članice EU namreč od dneva pristopa sodelujejo v ekonomski in monetarni uniji (EMU) kot države članice, z odstopanjem po 122. členu Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES).

To pomeni, da so za Slovenijo po pristopu k EU veljale določbe, ki so se nanašale na ekonomsko unijo, ne pa tudi tiste, ki so se nanašale na monetarno unijo. Slovenija je morala spoštovati pravila koordinacije ekonomskih politik in se izogibati čezmernim javnofinančnim primanjkljajem. Kot članica EU si je morala Slovenija prizadevati za izpolnitev vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra. Politika deviznega tečaja je bila do pristopa k EU v pristojnosti posamezne države pristopnice, po pristopu k EU pa jo je treba obravnavati kot zadevo skupnega interesa. Do uvedbe evra je bila monetarna politika v pristojnosti Banke Slovenije, ki je z vstopom v EU postala del evropskega sistema centralnih bank (ESCB), ne pa tudi evro sistema, guverner Banke Slovenije pa je postal član Razširjenega sveta ECB.

Faza sodelovanja v ERM 2

Faza se je začela 28. junija 2004 z vstopom Slovenije v ERM2 in je trajala do uvedbe evra 1. januarja 2007.

Na zahtevo Slovenije so ministri držav evro območja, predsednik Evropske centralne banke ter ministra za finance in guvernerja CB Danske in Slovenije po izvedbenem skupnem postopku, v katerem je bila udeležena Evropska komisija, in po posvetovanju z ekonomsko-finančnim odborom Evropskega parlamenta, s soglasjem 27. junija 2004 sklenili, da vključijo slovenski tolar v mehanizem deviznih tečajev ERM II. Določen je bil centralni tečaj $1 \text{ €} = 239,640 \text{ SIT}$. Tečaj je lahko nihal okoli centralnega tečaja v dogovorjenih mejah, ki so znašale $\pm 15 \%$.

Kljub dovoljenemu 15-odstotnemu razponu odstopanj navzgor ali navzdol vrednost tolarja v primerjavi z evrom v dveh letih ni zanihala več kot pol odstotka.

Slovenija je z vodenjem restriktivne monetarne politike že kmalu po vstopu v ERM2 izpolnjevala tri od štirih maastrichtskih kriterijev za vstop v evro območje. Medtem ko kriteriji javnega dolga, obrestnih mer in javnofinančnega primanjkljaja niso bili problematični, pa je bila raven inflacije usklajena šele novembra 2005.

Evropska komisija in ECB v ločenih poročilih preverita usklajenost nacionalne zakonodaje s Pogodbo in Statutom Evropskega sistema centralnih bank in ocenita, ali je bila dosežena visoka stopnja konvergence glede na štiri merila (stabilnost cen, javnih financ, menjalnega tečaja in dolgoročnih obrestnih mer). Izpolnjevanje meril in pripravljenost držav na uvedbo evra ocenjujeta redno na dve leti, izredno pa na zahtevo posamezne države. Slovenija, ki je želela evro uvesti s 1. januarjem 2007, je 2. marca 2006 zaprosila za pripravo individualnega konvergenčnega poročila.

Konvergenčno poročilo za Slovenijo in Litvo, ki je bila hkrati s Slovenijo kandidatka za vstop v evro območje, je bilo pripravljeno maja 2006. V poročilu je bilo potrjeno, da samo Slovenija izpolnjuje vse konvergenčne kriterije za uvedbo skupne evropske valute. V referenčnem obdobju je bila 12-mesečna povprečna stopnja inflacije po HIPC³ v Sloveniji 2,3 %, torej pod referenčno vrednostjo, ki je v Pogodbi o ustanovitvi evropske skupnosti določena kot kriterij za cenovno stabilnost. Leta 2005 je imela Slovenija javnofinančni primanjkljaj v višini 1,8 % BDP, kar je precej pod referenčno vrednostjo. Slovenija ni bila v položaju čezmernega primanjkljaja. Delež javnega dolga v BDP se je leta 2005 znižal na 29,1 %, ter tako ostal daleč pod referenčno vrednostjo 60 %. Povprečna raven dolgoročnih obrestnih mer je v referenčnem obdobju znašala 3,8 % in je bila precej nižja od referenčne vrednosti za kriterij obrestnih mer (ECB 2006).

Tabela 4.1 Ažurni konvergenčni kriteriji z izračuni za evro območje¹ in Slovenijo

	Inflacija v zadnjih 12 mes. ² (v %)	Dolgoročna obrestna mera zadnjih 12 mes. ³ (v %)	Deficit v letu 2005 (v % BDP)	Javni dolg v letu 2005 (v % BDP)
Evroobmočje	2,3	3,4	-2,4	70,80
Konvergenčni kriterij	2,6	5,9	-3,0	60,00
Slovenija	2,3	3,8	-1,8	29,1

Opombe: ¹ Podatki so za države: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija. ² Zadnjih 12 mesecev se nanaša na povprečje podatkov do vključno marca 2006. ³ Podatek za predhodni mesec.

Vir: BS 2006.

³ Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin.

Evropska komisija je na podlagi ugodnih konvergenčnih poročil 28. junija 2008 predlagala, naj končni tečaj, ki nepreklicno določa menjalno razmerje med slovenskim tolarjem in evrom, znaša 239,640 tolarja za evro, kar je povsem enako centralnemu menjalnemu tečaju, s katerima je Slovenija natanko pred dvema letoma vstopila v evropski mehanizem menjalnih tečajev ERM2.

Tako so finančni ministri EU na zasedanju v Bruslju 11. julija 2006 prižgali dokončno zeleno luč za uvedbo evra v Sloveniji s 1. januarjem 2007 in sprejeli pravne podlage za takšen korak. Slovenija je tako v evro območje vstopila kot prva novinka in postala njegova 13. članica.

4.2 Zamenjava gotovine

4.2.1 Načrt uvedbe evra

Države, ki so kot prve uvedle evro, so to storile po tako imenovanem madridskem scenariju. Ta je predvidel več posameznih korakov, ki so trajali več let. 1. januarja 1999 je bil evro uveden kot vrednostna enota in knjižni denar, takrat se je tudi začelo triletno prehodno obdobje, ki je trajalo do 31. decembra 2001. V gotovinski obliki je bil evro uveden 1. januarja 2002, ko se je začelo obdobje dvojnega obtoka. V prehodnem obdobju so države članice imele dovolj časa za vse potrebne praktične prilagoditve na nov denar. Ker evro bankovcev in evro kovancev v prehodnem obdobju še ni bilo, so v tem času natiskale bankovce in kovale kovance, v vsakdanjem življenju pa uporabljale bankovce in kovance, ki so se glasili na nacionalne denarne enote.

Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije sta januarja 2005 sprejeli Načrt uvedbe evra, dokument, ki je načrtoval vse vsebinske postopke v zvezi z uvedbo evra. V uvodnem delu načrta je bilo opredeljeno, da bo Slovenija upoštevala izkušnje držav, ki so že uvedle evro po madridskem scenariju, odločila pa se je za prevzem evra kot nove denarne valute po scenariju »velikega poka«. Po tem scenariju uvedba knjižnega denarja sovпада z uvedbo bankovcev in kovancev, obdobje dvojnega obtoka pa je kratko.

Argument, ki je govoril v prid scenariju velikega poka, torej vključevanje v evro območje brez prehodnega obdobja, so nižji stroški in manj dela pri prilagajanju informacijskega sistema, saj smo se tako izognili določenim »ad hoc« rešitvam, ki bi bile v primeru prehodnega obdobja nujno potrebne (Guček 2003, 2). Poleg tega so evro bankovci in kovanci že obstajali in so bili dostopni slovenski javnosti. Zaradi kratkega predvstopnega obdobja pa je bilo treba pripraviti intenzivno javno kampanjo in prebivalstvo čim bolj seznaniti z evrom, da bi prehod potekal čim bolj gladko.

Ob kratkem predvstopnem obdobju je Banka Slovenije predvidevala tudi kratko obdobje zamenjave gotovine. Razlogi za takšna pričakovanja so bili (Načrt uvedbe evra, 2005):

- Slovenija je majhno denarno območje;

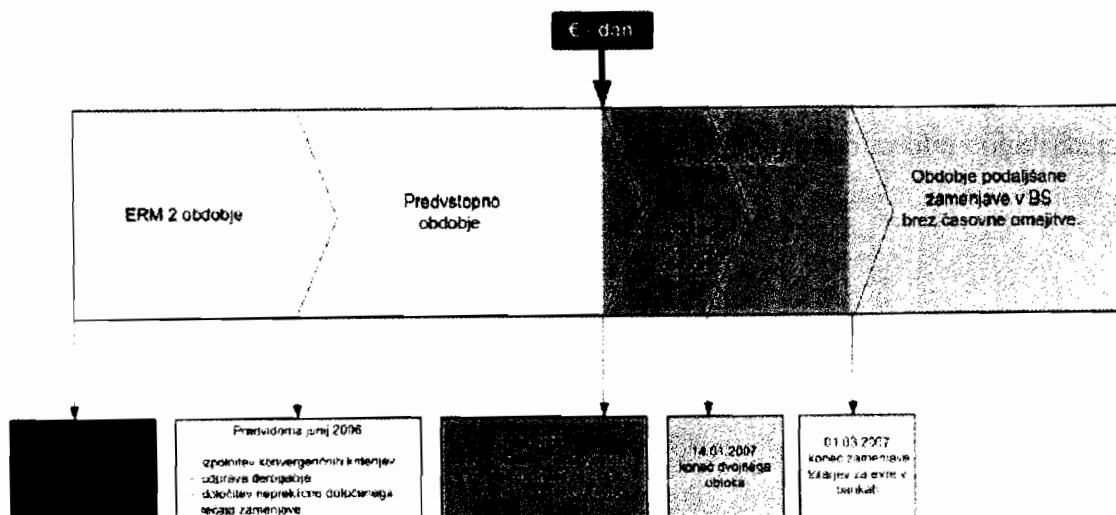
- imeli smo izkušnje z uspešno zamenjavo denarja (oktobra 1991 dinarjev v bone, leta 1992 pa bonov v tolarje);
- Slovenija je dvoletno bivanje v ERM II izpolnila junija 2006. Institucije EU so konvergenčno poročilo, ki je osnova za odločitev Evropskega sveta, da lahko posamezna država uvede evro, sestavile maja 2006.

Kot najprimernejši datum za prehod na novo valuto so določili 1. januar 2007, saj se je z novim letom začelo tudi novo obračunsko in davčno leto. Takrat se je začelo tudi obdobje dvojnega obtoka, ki je trajalo do 14. januarja 2007.⁴

V predvstopnem obdobju je bilo treba uresničiti tudi tehnične priprave za kovanje evro kovancev z nacionalno stranjo. BS je pri tem izhajala iz predpostavke, da izdajanje kovancev z nacionalno stranjo ni dopustno pred odpravo derogacije. Pravo EU dopušča, da določena država uvede evro tudi brez zadostne količine evro kovancev z nacionalno stranjo. BS je ocenjevala, da bi bilo za izdelavo kovancev potrebnih najmanj 3 do največ 6 mesecev. V primeru, da zaradi pozne odprave derogacije ne bi bilo na voljo kovancev z nacionalno stranjo, bi se lahko Vlada Republike Slovenije odločila za uvedbo evra brez kovancev z nacionalno stranjo ali za odlog uvedbe evra, dokler ne bodo izdelani kovanci z nacionalno stranjo.

Ta dilema se je izkazala za nepredmetno, kajti po derogaciji je bilo še dovolj časa za pripravo dovolj velikih količin vseh apoenov slovenskih evro kovancev.

Slika 4.2 Časovni razpored aktivnosti projekta prevzema evra

Vir: BS 2006c.

⁴ Po prvotnem načrtu do 7. 1. 2007. Sprememba je bila objavljena v prvi dopolnitvi Načrta uvedbe evra, 2006.

4.2.2 Organizacija prehoda in koordinacija aktivnosti

Zamenjava valute v državi je velik in kompleksen logistični projekt. Pri določanju ciljev projekta, organizaciji, izvajanju in nadzoru nad izvajanjem projekta uvedbe evra so sodelovali subjekti z različnimi vlogami, od sistemskih (določanje ciljev, sprejemanje strateških odločitev ...) do izvedbenih (izvajanje projekta) in korektivnih (vloga organizacij pri opozarjanju potrošnikov).

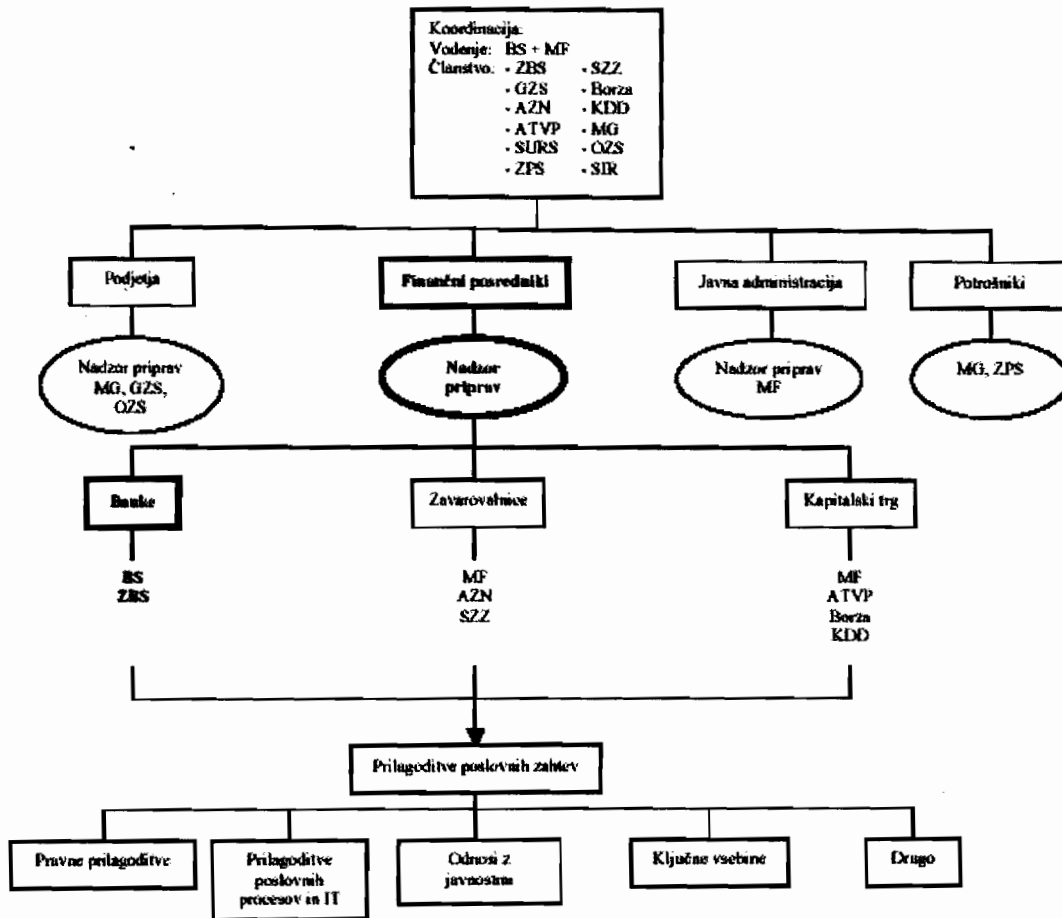
Postopke tehničnih priprav na uvedbo evra v Republiki Sloveniji je vodil in nadziral Koordinacijski odbor za tehnične priprave za prevzem evra, ki sta ga ustanovila Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije. Poleg Banke Slovenije je koordinacijskemu odboru predsedovalo Ministrstvo za finance, v odbor pa so bili vključeni še Ministrstvo za gospodarstvo, Združenje bank Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, Agencija za trg vrednostnih papirjev, Statistični urad Republike Slovenije, Klirinško depotna družba, Ljubljanska borza, Zveza potrošnikov Slovenije, Obrtna zbornica Slovenije in Slovenski inštitut za revizijo (BS 2006a).

Člani koordinacijskega odbora so organizirali pripravo akcijskih načrtov in poročali o izvajanju akcijskih načrtov zlasti po naslednjih vsebinskih sklopih:

- pravnih pristojnostih,
- prilagoditvah poslovnih procesov in tehnološke podpore,
- organizacijskih ukrepov,
- statističnem spremljanju priprav na prehod,
- obveščanju javnosti na ravni posamezne ustanove.

Koordinacijski odbor je bil tudi osrednje telo za izmenjavo mnenj o stališčih, ki so jih slovenski predstavniki zastopali pred ustanovami EU, in forum za povratno medsebojno informiranje o dogajanjih, povezanih z EU, ki so vplivala na uvedbo evra.

Slika 4.3 Koordinacija priprav na uvedbo evra

Priprave, za katere kot nadzornik odgovarja Banka Slovenije, so označene v krepkejšem tisku.

Kratice:

- BS - Banka Slovenije
- MF - Ministrstvo za finance
- MGJ - Ministrstvo za gospodarstvo
- ZBS - Združenje bank Slovenije
- GZS - Gospodarska zbornica Slovenije
- AZN - Agencija za zavarovalni nadzor
- ATVP - Agencija za trg vrednostnih papirjev
- SURS - Statistični urad Republike Slovenije
- SZZ - Slovensko zavarovalno združenje
- KDD - Kiriško depozitno društvo
- IT - informacijska tehnologija
- ZPS - Zveza potrošnikov Slovenije
- OZS - Obrtna zbornica Slovenije
- SIR - Slovenski inštitut za revizijo

Vir: BS 2005.

Organizacija v Banki Slovenije

Za nadzor priprav za prevzem evra v poslovnih bankah je bila zadolžena Banka Slovenije. Aktivnosti, ki so bile povezane z uvedbo evra, je koordiniral EU kolegij, ki ga je vodil guverner.

Aktivnosti so bile zajete v Beli knjigi Banke Slovenije. Njihovo uresničevanje so nadzorovali viceguvernerji in člani sveta BS. Organizirane so bile kot naloge ali kot projekti (BS 2005).

Bela knjiga je zajemala naslednje vsebine:

- priprave na zamenjavo tolarja z evrom (projekti: zamenjava bankovcev in kovancev, vključitev v TARGET, prilagoditev poslovnih in IT procesov v bankah, IT prilagoditve poslovnih procesov v BS, komunikacija z javnostjo);
- priprave na delovanje v evro sistemu (naloge: prilagoditev instrumentov in zavarovanj, prilagoditev poročanja, prilagoditev računovodstva, prenos in upravljanje deviznih rezerv, vpis kapitala, IT podpora).

Projekt zamenjave bankovcev in kovancev je vodil Oddelek gotovinskega poslovanja v Banki Slovenije. Za učinkovito in uspešno realizacijo projekta prevzema evra je bilo v tem oddelku osnovanih 14 temeljnih aktivnosti:

- izdelava načrta aktivnosti in njegova uresničitve,
- informacijska kampanja ob uvedbi evro gotovine in umiku tolarke gotovine,
- sprejem in prilagoditev pravnih aktov EU in ECB,
- dobava evro bankovcev,
- izdelava evro kovancev,
- preprečevanje ponarejanja evro gotovine,
- zamenjava gotovine,
- prilagoditev informacijske tehnologije,
- povezava z ostalimi projekti ECB in EMU,
- prilagoditev poslovne opreme s standardi ECB in na evro,
- noveliranje poslovnih procesov,
- izobraževanje vseh zaposlenih o spremembah ob uvedbi evra,
- spremljanje uresničitve projekta,
- ocena uspešnosti projekta in priprava zaključnega poročila.

Aktivnosti so bile zajete v Beli knjigi Oddelka za gotovinsko poslovanje. V njej so bili določeni cilji in merila posameznih aktivnosti, nosilci posameznih nalog, ocena napredka pri izvajanju posameznih nalog in datumi začetka posamezne aktivnosti ter roki za izvedbo nalog.

Opravljen je bila tudi preliminarna analiza tveganj ob zamenjavi gotovine in pripravljenosti na razne možne škodne dogodke na tem področju. Načrtovanje ustreznih ukrepov, postopkov in aktivnosti za preprečevanje takšnih dogodkov je zahtevalo upoštevanje mnogih ekonomskih, pravnih, organizacijskih, kadrovskih, tehničnih in varnostnih dejavnikov. Tveganja, zlasti nepričakovana neposredna ali posredna finančna škoda, izguba ugleda Banke Slovenije in finančnega sektorja, tveganje kaznivih dejanj, bi lahko v projektu prevzema evra nastala predvsem zaradi pomanjkljivosti in napak (namernih ali nenamernih) v poslovnih procesih z gotovino, zaradi neustrezne logistike ali zaradi neustreznih notranjih kontrol (BS 2006d).

Organizacija v poslovnih bankah

V poslovnih bankah je bil projekt Evro določen kot prednostna naloga. Priprave na novo valuto so bile zahtevne, saj ni šlo samo za organiziranje logističnih postopkov, povezanih s samo gotovino, ampak za zelo obsežne in zahtevne prilagoditve na različnih področjih: informacijske tehnologije, bančnih avtomatov, POS terminalov, plačilnega prometa, zakladništva, računovodstva ... Zaradi teže in pomembnosti projekta je bil v večini bank kot organ, ki je nadzoroval, ukrepal in usklajeval aktivnosti na najvišji ravni, ustanovljen projektni svet, ki mu je predsedoval predsednik uprave banke.

Banke so morale pripraviti načrt aktivnosti, ki je bil vsebinsko in časovno usklajen z Belo knjigo Banke Slovenije. O izvajanju aktivnosti in stopnji realizacije projekta so morale redno poročati Banki Slovenije.

4.2.3 Pravne prilagoditve

Pravna konvergenca je poleg ekonomske eden od pogojev za uvedbo evra v državah članicah EU. Uvedba evra je natančno določena z evropsko zakonodajo, ki jo je bilo treba prenesti na nacionalni nivo in ustrezno dopolniti. Vlada Republike Slovenije se je odločila, da bo konkretna tehnična vprašanja iz Uredb Evropskega sveta reševala kombinirano s krovnim zakonom o prevzemu evra, spremembami nekaterih področnih zakonov in sprejetjem nekaterih novih zakonov (BS 2006a).

Spremenjeni in dopolnjeni so bili naslednji zakoni:

- Zakon o Banki Slovenije (pred tem je bila ratificirana Konvencija o preprečevanju pranja denarja),
- Zakon o finančnih zavarovanjih,
- Zakon o davku na izplačane plače,
- Zakon o gospodarskih družbah,
- Zakon o prekrških,
- Zakon o plačilnem prometu.

Na novo sta bila sprejeta:

Uvedba evra v Sloveniji

- Zakon o dvojnem označevanju cen v tolarjih in evrih,
- Zakon o uvedbi evra.

Zamenjavo gotovine je urejal Sklep o zamenjavi gotovine.

Zakon o dvojnem označevanju cen v tolarjih in evrih

Zakon je pričel veljati 26. novembra 2005 po objavi v Uradnem listu RS, št. 101/2005. Urejal je obveznost informativnega dvojnega in dvojnega označevanja cen blaga in storitev, ki so jih podjetja ponujala potrošnikom v času uvajanja evra kot zakonitega plačilnega sredstva v Republiki Sloveniji. Namen informativnega dvojnega označevanja cen je bil omogočiti urejen prehod zamenjave denarne valute, postopno prilagajanje in pripravo potrošnikov na vrednotenje cen blaga in storitev v evrih ter s primerljivostjo cen preprečiti zvišanje inflacije zaradi uvedbe evra (BS 2006c).

Obvezno informativno dvojno označevanje cen se je pričelo s 1. marcem 2006. Za preračunavanje se je uporabljal centralni paritetni tečaj 239,640 SIT za 1 €. Dan po določitvi dokončnega tečaja zamenjave, ki je bil enak paritetnemu, pa se je pričelo obdobje dvojnega označevanja cen, ki se je končalo šest mesecev po uvedbi evra, 30. junija 2007.

Zakon o uvedbi evra

Zakon o uvedbi evra je izšel 9. novembra 2006 v Uradnem listu RS, št. 114/2006 in je podrobneje urejal postopke v zvezi z uvedbo evra kot valute Republike Slovenije. Določeno je bilo obdobje dvojnega obtoka, ki se je začelo 1. 1. 2007 in je trajalo do vključno 14. 1. 2007. V obdobju dvojnega obtoka so morali trgovci poleg evra kot zakonitega plačilnega sredstva sprejemati tudi bankovce in kovance, ki so se glasili na tolar, vendar pa je bilo vračilo možno samo v evro bankovcih in evro kovancih. Obdobje brezplačne zamenjave tolarjev v evre in plog tolarjev na transakcijske račune v bankah, hranilnicah in enotah Pošte Slovenije brez provizije je bilo določeno do vključno 1. marca 2007. Zadnji rok za menjavo tolarških kovancev v evre pri Banki Slovenije je 31. december 2016, tolarške bankovce pa bo Banka Slovenije menjavala brez časovne omejitve.

Zakon je določil tudi redenominacijo vrednostnih papirjev, konverzijo tolarških stanj na računih v evre in preračunavanju tolarških zneskov v pravnih aktih. Vsebuje določila, ki se nanašajo na zamenjavo referenčne obrestne mere Združenja bank Slovenije SITIBOR z evropsko medbančno referenčno obrestno mero EURIBOR. Uredil je tudi zaokroževanje preračunanih zneskov in prodajnih cen.

Sklep o zamenjavi gotovine

Izšel je 15. septembra 2006 v Uradnem listu št. 96/2006. Urejal je postopke in način zamenjave bankovcev in kovancev, ki se glasijo na tolar za bankovce in kovance, ki se glasijo na evro, pogoje prevoza, hranjenja, varovanja in zavarovanja gotovine, statistično spremljanje in način knjigovodske evidence.

4.2.4 Odnosi z javnostmi

Ob uvajanju evra so bili odnosi z javnostmi usmerjeni predvsem k naslednjim ciljem:⁵

- splošnemu seznanjanju javnosti z delovanjem ekonomske in denarne unije, s prednostmi skupne valute in z razlogi za odločitev za prevzem evra;
- usmerjenemu informiranju o projektu uvedbe evra in značilnostih posameznih stopenj njegovega uvajanja;
- praktičnemu svetovanju ob sami uvedbi evra, ki gradi zaupanje ljudi in omogoča mehak ter hiter prevzem evra.

Javnost, h kateri je bilo usmerjeno informiranje o evru in njegovem prevzemu, je bila ločena na različne dele, vsak od njih pa je zahteval prilagojen pristop:

1. Splošni javnosti, ki zajema gospodinjstva, mlade, manjšine, ljudi s posebnimi potrebami, starejšo populacijo in ruralna območja so bila namenjena preprosta, razumljiva ter praktična sporočila, predvsem v obliki neposrednega komuniciranja (zloženke in druge oblike informativnega materiala, javne razprave, okrogle mize, odprti telefoni, kontaktne oddaje) in komuniciranje preko medijev (tiskovne konference, sporočila za javnost in klasična oglaševalsko-promocijska akcija).
2. Strokovni javnosti, ki je zajemala bančni in podjetniški sektor, so bile namenjene specifične informacije, povezane z vrsto storitev, ki so jih nudili strankam (seznanjanje s spremembo zakonodaje, računovodsko-knjigovodskimi prilagoditvami, prepoznavanjem ponaredkov itd).
3. Medijem je bila namenjena klasična komunikacija, izobraževalni seminarji.
4. Civilni družbi, v kateri so bile zajete težje dosegljive skupine ljudi, so nudili prilagojene vsebine.

Pomembna je bila enotnost sporočil, zato je bila nujno potrebna koordinacija vseh nosilcev evro projekta in enotno geslo. Med orodji za komuniciranje s ciljnim javnostmi so bile: informativne publikacije, zloženke in drugo informativno in

⁵ Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije sta leta 2005 izdali Komunikacijsko strategijo v podporo uvedbi evra v obdobju 2005–2007.

promocijsko gradivo, internet, neposredni stiki (odprte telefonske linije, kontaktne oddaje), seminarji, konference, javne razprave, razstave in druge javne prireditve, oglaševalske akcije (televizijska in radijska reklamna sporočila, časopisni oglasi) tiskovne konference, sporočila za javnost in druga gradiva. Pomembno je bilo tudi merjenje javnega mnenja glede stopnje zaupanja in informiranja javnosti, kjer se je poleg stopnje zaupanja preverjala tudi stopnja informiranosti ljudi in njihova pričakovanja (BS 2005).

Banka Slovenije in Vlada RS sta v maju 2005 potrdili skupno komunikacijsko strategijo v podporo uvedbi evra v obdobju 2005–2007. Strategija je vključevala skupne komunikacijske aktivnosti vseh institucij, ki so poleg Vlade RS in Banke Slovenije sodelovale pri obveščanju javnosti (Združenje bank Slovenije, Gospodarska in Obrtna zbornica, Zveza potrošnikov Slovenije). V komunikacijski strategiji so bili natančneje določeni komunikacijski cilji, ključne ciljne skupine, skupne aktivnosti omenjenih institucij ter vsi izvajalci in partnerji kampanje.

4.2.5 Oskrba z evro gotovino

Banka Slovenije je pripravila izračun napovedi potrebnih količin evro gotovine (bankovcev in kovancev) za prevzem evra, ki ga je potrdil razširjeni svet ECB leta 2005. Dogovorjeno je bilo, da v Sloveniji ne bomo sami tiskali evro bankovcev, ampak si jih bomo »sposodili« od evro sistema (ESCB). Razloga za takšno odločitev sta bila dva. Prvi razlog je bil pomanjkanje časa. Izdelava bankovcev od začetnih priprav in vseh ostalih potrebnih aktivnosti do tiskanja bankovcev zahteva najmanj leto dni časa. Drugi razlog pa je bil, da je ESCB načrtovala za leto 2008 novo serijo evro bankovcev, zato je bilo primerneje, da se Slovenija pripravi za izdelavo nove serije. Zaradi geografskih in logističnih razlogov je fizično dostavo začetne količine evro bankovcev v imenu evro sistema opravila Avstrijska centralna banka (Oesterreichische Nationalbank). Za pripravo na zamenjavo gotovine in pokritje ocenjenega domačega povpraševanja za leto 2007 je Slovenija prejela 94,5 milijona evro bankovcev v nominalni vrednosti 2.175 milijonov evrov (BS 2006).

Odločeno je bilo, da bo Republika Slovenija sama kovala evro kovance. Za to so bile potrebne intenzivne in obširne priprave: najprej izdelava slovenskih motivov na kovancih, uskladitev z institucijami Evropske unije in ECB, nato priprava hranišča za kovance, ki bo ustrezalo visokim logističnim in varnostnim zahtevam.

Postopek za določitev nacionalne strani slovenskih evro kovancev je bil dvostopenjski: najprej zbiranje pisnih predlogov in določitev motivov, potem oblikovanje idejnih osnutkov. Aktivnosti prve stopnje so se začele aprila 2004 s preliminarnimi razpravami z numizmatiki, oblikovalci in strokovno javnostjo. Nato je bilo v medijih objavljeno povabilo širši javnosti za zbiranje predlogov za motive. Rezultat poziva je bilo 699 predlaganih motivov. Pristojna komisija Banke Slovenije in

Ministrstva za finance je oblikovala predlog motivov, ki ga je potrdila Vlada Republike Slovenije. Na podlagi vladne odločitve se je začela druga stopnja projekta, povabilo petim najuglednejšim slovenskim oblikovalcem za izdelavo idejnih osnutkov nacionalne strani slovenskih evro kovancev. Za strokovni pregled in oceno idejnih osnutkov je bila imenovana strokovna žirija iz vrst slovenskih umetnikov, poznavalcev slovenske kulturne dediščine in oblikovalcev. Žirija je kot najprimernejši izvedbeni projekt ocenila osnutek avtorja Miljenka Licula s sodelavcema Majo Licul in Janezom Boljko. Vlada Republike Slovenije je izbor potrdila na redni seji 28. julija 2005, Ekonomsko-finančni odbor pri Evropski komisiji pa je ustreznost slovenske nacionalne strani in njeno skladnost z evropsko zakonodajo potrdil oktobra 2005.

Jeseni 2005 je izšel mednarodni razpis za izbiro kovnice. Marca 2006 je bil podpisan memorandum o začetku izdelave evro kovancev med Ministrstvom za finance RS in Evropsko komisijo. Za izdelavo kovancev je bila izbrana finska kovnica Mint of Finland. Skupno je bilo izdelanih 296,3 milijona kosov evro kovancev v nominalni vrednosti 104 milijone EUR.

Preddobava

Bankovci in kovanci so morali biti na dan uvedbe evra na voljo javnosti. Zato je bilo treba glavne kanale distribucije gotovine (banke, pošte, veliki trgovci na drobno) pravočasno oskrbeti z zadostnimi količinami denarja. Banka Slovenije se je odločila za preddobavo gotovine do bank (frontloading), te pa so potem naprej izvajale posredno preddobavo do drugih večjih uporabnikov gotovine (sub-frontloading). Predobavo in posredno preddobavo je urejal Sklep o zamenjavi gotovine (Uradni list št. 96/2006).

Banke so v prvi polovici leta 2006 Banki Slovenije oddale naročila potrebnih količin evro gotovine, dodatne zahteve pa so Banki Slovenije lahko posredovale med 1. septembrom in 31. decembrom 2006. Zmanjšanje naročenih količin evro bankovcev je bilo možno do 4. decembra istega leta.

Naročene količine evro kovancev so bile velike, zato je bila preddobava logistično izredno zahtevna. Prvi prevozi iz hranišča kovancev Banke Slovenije so bili predvideni že v začetku septembra, vendar se je dobava zaradi zamude pri sprejetju Sklepa o zamenjavi gotovine zavlekla skoraj za en mesec. Preddobava bankovcev se je izvajala v drugi polovici meseca decembra. Zaradi velikih vrednosti je pri tem sodelovala specialna enota Slovenske policije.

Banka Slovenije je z bankami podpisala pogodbe o pogojih v zvezi z zamenjavo gotovine. V pogodbi so bile zapisane obveznosti in pravice obeh pogodbenih strank glede preddobave, posredne preddobave in vračila tolarske gotovine.

Preddobavljeno evro gotovino so morale banke hraniti, varovati in zavarovati kot dober gospodar. Morala je biti hranjena ločeno od ostale gotovine. Sprejeti so morali biti ustrezni kadrovske, varnostni in tehnični ukrepi v skladu s Priporočili Banke

Slovenije za obvladovanje operativnih tveganj in varno poslovanje bank, hranilnic in drugih finančnih organizacij in minimalnimi zahtevami in priporočili Združenja bank Slovenije za varovanje bank in bančnega poslovanja.

Prevoz evro gotovine se je izvajal v skladu s Pravilnikom o načinu prevoza in varovanja denarja ter drugih vrednostnih pošiljk⁶ in Zakonom o zasebnem varovanju.⁷ Stroške prevoza in varovanja preddobavljene evro gotovine do mesta, ki so ga določile banke za prevzem evro gotovine, je krila Banka Slovenije. Od trenutka, ko je evro gotovina zapustila depoje Banke Slovenije, pa so tveganje prevoza in hranjenja, vključno z zavarovanjem, prevzele poslovne banke.

Plačilo preddobavljene evro gotovine je bilo določeno v treh obrokih, in sicer na dan poravnave prve, četrte in pete operacije glavnega refinanciranja ECB v letu 2007 (4., 24. in 31. januar 2007). Banke so morale zagotoviti zavarovanje plačila s primernim premoženjem v višini 100 % vrednosti preddobavljene evro gotovine najkasneje tri delovne dni pred posamezno preddobavo. Kot primerno premoženje so se upoštevali tolarski depoziti pri Banki Slovenije in dolžniški vrednostni papirji ostalih izdajateljev.

Banke so morale preprečiti, da bi preddobavljena evro gotovina prišla predčasno v obtok, ni bilo dovoljeno to gotovino iznašati iz države ali jo posredovati tretjim osebam (razen kot posredno preddobavo ali prodajo začetnih paketov). Za vse kršitve so bile predpisane pogodbene kazni.

V Uradnem listu RS št. 96/2006 je izšlo tudi Navodilo o načinu knjiženja preddobavljene evro gotovine in vračil tolarske gotovine v bankah, hranilnicah in podružnicah bank ter Navodilo za pošiljanje poročil v zvezi z zamenjavo gotovine. Vsi prejemniki evro gotovine pred 1. januarjem 2007 so morali o prejeti količini poročati Banki Slovenije. Obveznost poročanja je veljala tako za banke, ki so se z evro gotovino oskrbele preko preddobave, kot za pravne osebe, ki so jih banke oskrbele s posredno preddobavo.

Do dneva uvedbe evra so ostali evro bankovci v lasti centralne banke, evro kovanci pa v lasti države.

Posredna preddobava in začetni poslovni paketi evro kovancev

Zakon o evru je predpisal obvezno vračanje razlik pri gotovinskih vplačilih že od 1. januarja 2007 dalje. Zato so se morale pravne osebe in zasebniki, ki precejšen del svojega plačilnega prometa opravijo v gotovini, pravočasno oskrbeti z evro gotovino. To je bilo možno storiti s posredno preddobavo pri poslovnih bankah ali pa z nakupom začetnih poslovnih paketov evro kovancev.

⁶ Uradni list RS št. 96/2005

⁷ Uradni list RS št. 126/2003

Posredno preddobavo je urejal Sklep o zamenjavi gotovine. Začela se je 1. decembra 2007 za evro kovance in 11. decembra 2007 za evro bankovce.

Pogoji posredne preddobave so bili dogovorjeni in zapisani med bankami in njihovimi komitenti v »pogodbi o preddobavi evro gotovine posrednemu prejemniku pred 1. januarjem 2007«. Banke so bile Banki Slovenije odgovorne za izbiro posrednih prejemnikov in so ne glede na svojo krivdo odgovarjale za celotno škodo, ki bi jo Banki Slovenije povzročili posredni prejemniki. Posredni prejemniki so se morali obvezati, da bodo kot dober gospodar ali strokovnjak zagotovili varno hrambo evro gotovine s smiselno uporabo priporočil Banke Slovenije, Združenja bank Slovenije in Združenja zavarovalnic. Preddobavljena evro gotovina je morala biti ločena od druge gotovine. Pred dnevom uvedbe evra ni smela biti posredovana tretjim osebam ali iznešena izven Republike Slovenije. S prevzemom evro gotovine je na posrednega prejemnika prešlo vso tveganje (uničenje, rop, tatvina, izguba, poškodbe), zato je moral preddobavljeno evro gotovino ustrezno zavarovati. Banke niso smele bremeniti posredne prejemnike za plačilo posredno preddobavljene evro gotovine pred 1. januarjem 2007 in si niso smele zaračunati nobenih dodatnih pristojbin.

Ker so bili pogoji za posredno preddobavo evro gotovine precej zahtevni, so se za ta način oskrbe odločila predvsem velika podjetja, ki so že prej veliko poslovala z gotovino in imela urejen sistem hranjenja in prevozov gotovine.

Manjša podjetja in zasebniki so se v večini odločali za nakup začetnih poslovnih paketov kovancev v vrednosti 201 €. V prodajo je bilo dano 150.000 paketov po ceni 48.167,60 SIT, prodaja pa se je začela 1. decembra 2006.

Tabela 4.2 Začetni poslovni paket

Apoen €	Število kovancev v paketu	Vrednost v €
2	25	50
1	75	75
0,50	80	40
0,20	80	16
0,10	120	12
0,05	100	5
0,02	100	2
0,01	100	1
Skupaj	680	201

Vir: BS 2006b.

Začetni poslovni paketi za fizične osebe

Da bi prebivalstvu olajšali seznanitev z novo valuto in da bi se zagotovila široka distribucija kovancev pred dejansko uvedbo evra, je Banka Slovenije pripravila 450.000 začetnih paketov slovenskih evro kovancev v vrednosti 12,52 eur. Tako imenovani »starter kiti« so bili v prodaji od 15. decembra 2006 pri poslovnih bankah po ceni 3.000,00 SIT. Zanimanje javnosti za nove slovenske kovance je preseglo vsa pričakovanja, saj je bila celotna količina razgrabljena v nekaj dneh. Veliko zanimanje za začetne pakete je vladalo tudi med evropskimi numizmatiki.

Tabela 4.3 Začetni paket za fizične osebe

Apoen €	Število kovancev v paketu	Vrednost v €
2	2	4
1	4	4
0,50	4	2
0,20	7	1,40
0,10	6	0,60
0,05	6	0,30
0,02	7	0,14
0,01	8	0,08
Skupaj	44	12,52

Vir: BS 2006b.

4.2.6 Bankomati in POS terminali

Bančni avtomati so bili eden pomembnejših distribucijskih kanalov, ki so omogočili državljanom dvigovanje evro gotovine od 1. januarja 2007 dalje, zato so morale biti priprave na prehod pravočasne.

Izhodišča za prehod na evro na področju poslovanja z bankomati so bila zajeta v »masterplanu«, ki ga je potrdila Banka Slovenije. Zahteve in priporočila Banke Slovenije so se nanašala predvsem na visoko razpoložljivost delovanja mreže bankomatov, kar je pomenilo, da mora po polnoči 31. 12. 2007 čim več bankomatov izplačevati evre, v vseh mora biti gotovina zamenjana v 24 urah, zagotovljena je morala biti regijska pokritost, za prehod so morali biti na voljo vsi resursi (skrbniki bankomatov) in javnost je morala biti vnaprej seznanjena s seznamom delujočih bankomatov z evri.

V Banki Slovenije so na podlagi analize količinske in vrednostne strukture bankovcev v obtoku predlagali, naj bi se v bankomate vstavljalo bankovce apoenskih vrednosti 10, 20 in 50 eur. Vendar pa je zaradi tehničnih vidikov in zaradi strahu

gospodarstva, da bi bilo v obtoku premalo evro bankovcev manjših vrednosti, prevladala odločitev samo za dva apoena, in sicer 10 in 20 eur.

Odsvetovano je bilo polnjenje bankomatov z novimi bankovci, saj se je izkazalo, da se pogosto zatikajo in blokirajo transportni mehanizem v bankomatu, zaradi česar bančni avtomat preneha z izplačevanjem gotovine. Poslovne banke so v naročilu evro gotovine posebej določile količine bankovcev, predvidenih za polnjenje bankomatov. V Banki Slovenije so nato za te potrebe priskrbeli rabljene bankovce za 10 in 20 €.

V Sloveniji je bilo v začetku decembra 2006 v lasti 16 poslovnih bank nekaj več kot 1500 bančnih avtomatov, ki jih je upravljal Bankart. V Bankartu so pripravili podroben načrt prehoda na evro na področju poslovanja z bankomati, vključno z načinom izvajanja avtorizacij v času pred in po prehodu. Opredeljeni so bili postopki, ki so jih izvajale banke in Bankart v času samega prehoda med zaustavitvijo avtorizacijskega sistema v Bankartu, kot tudi aktivnosti, ki so bile potrebne kot predpriprava za prehod (Bankart 2006).

Prilagoditi je bilo treba strojno opremo (predelava kaset za evrske bankovce) in programsko opremo (sprememba parametrov dimenzije bankovcev, sprememba konfiguracije datotek za vse vrste bankomatov ...). Bila so organizirana izobraževanja za vse skrbnike bankomatov in izdelana podrobna navodila za prehod za vse tipe bančnih avtomatov.

Polnjenja bankomatov z evro bankovci so se izvajala pri zadnjih polnjenjih bankomatov pred prehodom na evro (v zadnjem tednu leta od 25. do 30. decembra 2006). Odvisno od tehničnih karakteristik posameznega bančnega avtomata (možnost nalaganja programske opreme na daljavo) je bilo uporabljeno dvovalutno oz. enovalutno polnjenje bankomata. Pri dvovalutnem polnjenju so imeli bankomati hkrati kasete s tolarji in evri, do prehoda na evro so izplačevali tolarje po prehodu pa evre. Bankomati, ki niso imeli ustrezne programske opreme, pa so bili polnjeni do 31. 12. 2006 s tolarji, po prehodu pa so skrbniki bankomatov zamenjali kasete s tolarji za kasete z evri in ročno naložili programsko opremo za delovanje v evro okolju. Celoten sistem bankomatov je prenehal delovati 31. 12. 2007 ob 21.00 in Bankart je začel s prenosom programske opreme.

Poslovne banke so konec novembra 2006 z Bankartom pripravile mikroplan prehoda na evro za vsak bankomat posebej. Pri načrtovanju postopnega ponovnega vključevanja posameznih bančnih avtomatov v sistem so upoštevali (Bankart 2006):

- tehnične možnosti (prehod z izvedbo testne transakcije ali avtomatski prehod brez prisotnosti skrbnika),
- lokacijo posameznega bankomata (v enoti banke ali dislociran),
- možnost prenosa programske opreme,
- regijsko razporeditev bankomata in

- obremenjenost posameznega bančnega avtomata.

Mikroplan je bil zastavljen tako, da so bili vsi bančni avtomati razdeljeni v pet »časovnih rezin«, v vsaki so bili bankomati razporejeni tako, da je bila zagotovljena teritorialno enakomerna porazdelitev. Vsi bankomati, ki so bili dosegljivi, naj bi začeli delovati med 00.00 in 24.00 prvega dne v letu 2007.

V primeru, da mreža bankomatov ne bi delovala tako, kot je bilo načrtovano, je moralo biti državljanom omogočeno, da vseeno lahko dvigujejo gotovino s svojih računov pri poslovnih bankah. V ta namen so banke izdelale rezervne scenarije, po katerih naj bi 1. in 2. januarja 2007 med 10. in 14. uro odprle še dodatne bančne poslovalnice, kjer bi lahko občani dvigovali denar. Znesek dviga je bil omejen, predvidoma do 200 €.

POS terminali

Konec leta 2006 je bilo skupno število terminalov POS v trgovinah po Sloveniji skoraj 30.000. Prilagoditev na evro je bila v glavnem načrtovana za čas med 23. in 1. uro v noči z 31. decembra na 1. januar. V tem času je bilo plačevanje s plačilnimi karticami onemogočeno.

4.2.7 Umik tolarske gotovine iz obtoka

Opazno povečanje prilivov tolarske gotovine v poslovne banke se je pričelo že novembra 2006. Da bi se izognili vrstam na bančnih okencih v prvih dneh januarja 2007, so nekatere banke v mesecu decembru svojim komitentom omogočile plog tolarske gotovine na transakcijske račune in menjavo v evre po menjalnem tečaju 239,640 SIT za 1 eur. Do konca meseca decembra se je vrednost tolarskih bankovcev v obtoku zmanjšala že za 28 %, ⁸ vrednost tolarskih kovancev v obtoku pa se je le malenkostno znižala ⁹ (EK 2007).

4.2.8 Organizacija poslovanja poslovnih bank konec leta 2006

Izplačilo pokojnin

Načrt uvedbe evra je predvideval, da v Ministrstvu za finance, Banki Slovenije, Združenju bank Slovenije ter v Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja

⁸ Skupna vrednost tolarskih bankovcev v obtoku 31. 12. 2006 je znašala 149,631 bilijonov SIT (622,7 milijonov eur), kar je predstavljalo 72,1 % povprečne vrednosti bankovcev v obtoku v mesecu oktobru 2006 (207,039 bilijonov SIT, kar je 864,0 milijonov eur).

⁹ Skupna vrednost tolarskih kovancev v obtoku 31. 12. 2006 je znašala 3,602 bilijonov SIT (15,0 milijonov eur), kar je predstavljalo 96,0 % povprečne vrednosti kovancev v obtoku v mesecu oktobru 2006 (3,752 bilijonov SIT, kar je 15,7 milijonov eur).

Slovenije preučijo možnost izplačevanja pokojnin v decembru 2006 v evrih še pred uvedbo evra. Ugotovljeno je bilo, da bi izplačevanje v evrih lahko privedlo do težje obvladljivih praktičnih posledic in da je najprimernejša rešitev za razpršeno uporabo gotovine v dneh pred uvedbo evra, da je izplačilo opravljeno v tolarjih nekaj dni pred dnevom običajnega izplačila.

Na skupnem sestanku med predstavniki MF, BS, ZBS in ZPIZ je bilo dogovorjeno, da se pokojnine v decembru 2006 namesto 29. izplačajo 22. decembra, in to v tolarjih (BS 2006).

Dežurne poslovalnice bank

Banka Slovenije je poslovnim bankam dala priporočilo, da v prvih dveh dneh januarja fizičnim osebam omogočijo zamenjavo tolarskih bankovcev in kovancev za evre. Predlog Banke Slovenije je bil, da bi bila v krajih z več kot 5.000 prebivalci v dveh prazničnih dnevih odprta vsaj ena bančna poslovalnica, v Ljubljani in Mariboru pa vsaj tri. V začetku julija 2006 so se poslovne banke v okviru Združenja bank Slovenije dogovorile in uskladile, da bodo v teh dneh v 42 krajih v Sloveniji odprle 52 dežurnih poslovalnic. Sprejet je bil protokol poslovanja dežurnih poslovalnic, ki je določal poslovni čas med 10. in 14. uro. Predmet poslovanja je bila samo zamenjava tolarskih bankovcev in kovancev v evre in zamenjava večjih apoenov evrov v manjše. Drugih bančnih storitev se ni opravljal. Znesek zamenjave je bil omejen na 1.500 €, večje zamenjave so bile možne le na podlagi predhodnega dogovora. Zamenjava tolarjev v evre je bila brezplačna. Banke so seznam dežurnih poslovalnic in delovni čas zaradi varnostnih razlogov objavile šele v mesecu novembru 2006.

Za primer nedelovanja mreže bankomatov pa so imele vse banke pripravljene krizne scenarije, po katerih bi poleg dežurnih poslovalnic odprle še dodatne poslovalnice.

Delovni čas bank konec leta 2006

Zadnji delovni dan tolarskega poslovanja v bankah (bančno okence, elektronska banka, telefonska banka) je bil petek, 29. decembra 2006. Banke so vsa prejeta plačila v tolarjih obdelala na ta dan. V soboto, 30. decembra 2006, in v nedeljo, 31. decembra 2006, poslovne banke niso poslovale za stranke. Ta čas so izkoristile za še zadnje priprave na prvi delovni dan po prevzemu nove valute. Med novoletnimi prazniki prav tako ni bilo mogoče uporabljati elektronskega bančništva. Banke so ga zaprle 31. decembra 2006 v večernih urah, ponoven priklop pa je bil predviden prvi delovni dan v novem letu.

4.2.9 Obdobje dvojnega obtoka

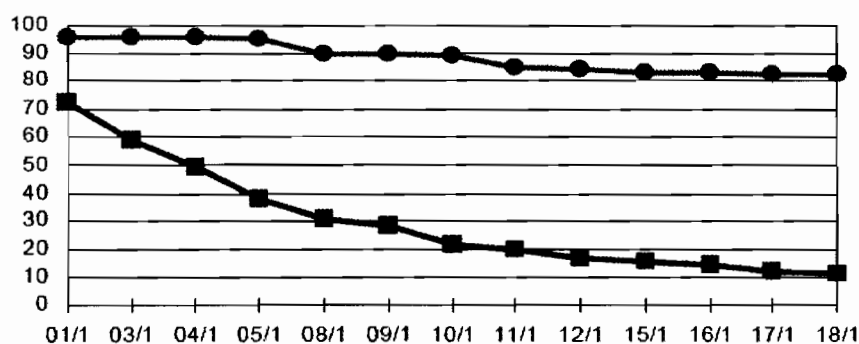
Slovenija je evro prevzela razmeroma gladko in uspešno. Prvi znak, da bo vse potekalo enostavneje in hitreje, kot so predvidevali pri Združenju bank Slovenije in Bankartu, je bil skoraj razpolovljen čas (večina je delovala že po dobri uri) nedelovanja terminalov POS. Tako ni čudno, da je najhitrejši prehod uspel prav sistemu Aktiva, v katerem so ob polnoči 31. 12. 2006 izključili sistem plačevanja s kreditnimi karticami Mastercard in ga vključili že 13 minut kasneje (Jenko 2007, 1).

Enako uspešno in hitro je bilo vključevanje bankomatov v sistem, saj je v prvi uri po polnoči pričela delovati skoraj polovica vseh bančnih avtomatov, konec prvega januarja pa jih je bilo aktivnih že 93 %. Na bankomatih je bilo ta dan opravljenih 38.000 dvigov, kar je bilo proti pričakovanju precej zmerno število. Zato pa je bilo toliko več ogledov stanj na računih, kar 500 % več kot pred letom dni ob istem času. Povprečna višina dvigov je bila 45 € (Jenko 2007a, 1).

Obisk v dežurnih poslovalnicah bank je bil prvega januarja, še bolj pa drugega januarja, precejšen, predvsem v večjih krajih in v poslovalnicah v bližini nakupovalnih središč. Obiskovalci so bili večinoma starejši občani in majhni trgovci, ki se v decembru niso pravočasno oskrbeli z evro kovanci. Gneča na bankah se je nadaljevala tudi skozi celotno obdobje dvojnega obtoka.

Tolarski bankovci so se zelo hitro vračali iz obtoka, saj je bilo 4. januarja 2007 vrnjenih že več kot polovica bankovcev, 11. januarja 2007 je bilo teh 80 %. Konec meseca januarja je bilo v obtoku le še 8,5 % tolarskih bankovcev. Slabše je bilo vračanje tolarskih kovancev, saj jih je bilo konec januarja v obtoku kar 71,5 %.

Slika 4.4 Tolarska gotovina v obtoku (delež od povprečnega stanja v oktobru 2006) v prvi polovici januarja 2007

Legenda: ■ Bankovci ● Kovanci

Vir: EK 2007.

Vlada RS je na redni seji 7. februarja 2007 sprejela Poročilo o prehodu na evro, ki je zajemalo obdobje od decembra 2006 do 14. januarja 2007 in je bilo razdeljeno v dve podobdobji, ki ju je ločeval prehod v novo leto (MF 2007). Ugotovljeno je bilo, da je bil

prehod na novo valuto izveden brez večjih težav. Vse aktivnosti so se odvijale po načrtih. Na posamezne zaznane motnje, ki vsebinsko niso vplivale na zamenjavo, so se tam, kjer je do njih prišlo, odzvali hitro in jih nemudoma odpravili. Banke so nemoteno uvedle evro valuto. Tudi izvajanje Zakona o uvedbi evra je potekalo brez zapletov. Vse to potrjuje, da so bile priprave na prevzem evra temeljite, razčlenitev poslovnih procesov, ki so zahtevali prilagoditve, pa je bila natančna in organizacija upravljanja s prehodom učinkovita.

S Poročilom o prehodu na evro se zaključujejo aktivnosti, ki sta jih vodila sopredsedujoča Koordinacijskemu odboru za tehnične priprave za uvedbo evra Ministrstvo za finance RS in Banka Slovenije.

4.3 Primerjava z uvedbo evra leta 2002 v dvanajsterici držav evro območja

Države, ki so kot prve uvedle evro, so to storile po tako imenovanem »madrijskem scenariju«. Ta je predvidel več posameznih korakov, ki so trajali več let. Svet EU je 31. decembra 1998 določil nepreklicne tečaje nacionalnih valut v evrih. 1. januarja 1999 je bil uveden evro kot vrednostna enota in knjižni denar, takrat se je tudi začelo prehodno obdobje, ki je trajalo do 31. decembra 2001. V gotovinski obliki je bil evro uveden šele 1. januarja 2002, ko se je začelo obdobje dvojnega obtoka. To je trajalo v večini držav dva meseca.

V Sloveniji smo evro uvedli po scenariju »velikega poka«, po katerem je uvedba evra kot knjižnega denarja in vrednostne enote sovpadala z uvedbo evro bankovcev in evro kovancev. Predvstopno obdobje je bilo kratko, trajalo je od 11. julija do 31. decembra 2006. Tudi obdobje dvojnega obtoka je bilo krajše, trajalo je od 1. do 14. januarja 2007.

Bistvena razlika med obema prehodoma na novo valuto pa je ta, da so ob vstopu Slovenije v evro območje evro kovanci in evro bankovci že obstajali in so bili slovenski javnosti dostopni. V decembru 2006 je bila izvedena anketa o odnosu državljanov in državljanek do uvedbe evra v Sloveniji. Izkazalo se je, da je bilo anketirancev, ki so do takrat že uporabljali evro bankovce in evro kovance, kar 82,3 %. Temu primerno je bilo tudi obveščanje javnosti, saj v Sloveniji ni bilo treba dajati tolikšnega poudarka na kampanjo, ki bi bila usmerjena v predstavitev videza novih evro bankovcev in evro kovancev in njihove vrednosti.

Glede na različno uvedbo evra kot knjižnega denarja se razlikuje tudi preoblikovanje bančnih računov v evre. Banke v Sloveniji so transformacijo vseh bančnih računov v evre opravile v času novoletnih praznikov med 29. decembrom 2006 in 3. januarjem 2007, ko so spet začele poslovati za stranke. Pri tem ni bilo zaznati nobenih težav. V dvanajsterici so pretvorbo računov v nekaterih državah začeli že na začetku leta 2001, večina pa je počakala do konca prehodnega obdobja. Postopki so bili zahtevni, še posebej pri pravnih osebah, ki so hkrati poslovale v starih nacionalnih

valutah in evrih, poleg tega pa so morale banke od strank pridobiti privoljenje za pretvorbo. V splošnem pa s pretvorbo računov ni bilo večjih težav.

Zamenjava gotovine je bila po obeh scenarijih organizirana s preddobavo do poslovnih bank in naprej s posredno preddobavo do večjih uporabnikov. Pri ocenah potrebnih količin evro gotovine za menjavo 1. januarja 2002 so imele države evro območja kar nekaj težav: v Avstriji je nekaterim poslovnim bankam primanjkovalo prostora za hranjenje evro gotovine, zato je morala avstrijska centralna banka poskrbeti za dodatne skladiščne kapacitete. V Nemčiji so naročili preveliko količino bankovcev nižjih apoenov, v Španiji pa je poslovnim bankam evro bankovcev zmanjkalo, tako da so januarja iz rezerv ECB na hitro dobavili dodatne količine. V Grčiji so napačno ocenili potrebo po nekaterih apoenih bankovcev in so jih morali kasneje zamenjati. Tudi v Sloveniji so bile potrebe po evro gotovini, predvsem pa po evro kovancih, napačno ocenjene oz. precenjene. Slovenci so si pred 1. januarjem 2007 doma pripravili rezerve večjih evro bankovcev, v mesecu decembru pa so v bankah množično kupovali bankovce manjših vrednosti in kovance.

Ob obeh zamenjavah lahko ugotovljamo sorazmerno majhno zanimanje trgovcev za oskrbo s posredno preddobavljeno evro gotovino pred uvedbo evra. Vzroke za to lahko iščemo predvsem v zelo visokih varnostnih zahtevah za hranjenje evro gotovine in s tem povezanimi stroški ter pri visokih kaznih za primere, če bi evro gotovina prišla predčasno v obtok. Zato so se s preddobavljeno evro gotovino tako v Sloveniji kot v evropski dvanajsterici založila v glavnem le velika trgovska podjetja.

Za začetne pakete evro kovancev z nacionalno stranjo, namenjene fizičnim osebam, je v glavnem vladalo veliko zanimanje in so bili takoj razprodani, tako v Sloveniji kot v dvanajsterici. Izjema sta bili le Francija in Italija, kjer so jih do konca leta 2001 prodali 65 % oz. le 50 %.

Dovolj zgodnja prilagoditev bankomatov na evro območju je bila ključna za uspešno zamenjavo gotovine. V Sloveniji smo bili tu zelo uspešni, ravno tako dvanajsterica, razen Italije, kjer je proces prilagoditve potekal nekoliko počasneje. V večini držav evro območja so bili dvigi na bankomatih višji kot ponavadi (številčno in po vrednosti), v Sloveniji tega ni bilo opaziti. Prilagoditev prodajnih avtomatov je potekala počasneje.

Logistiki jemanja bankovcev in kovancev starih nacionalnih valut države dvanajsterice niso namenile dovolj pozornosti. Ponekod so se pojavljala ozka grla v bankah, v skladiščih gotovine in pri prevozih, še posebno pri kovancih. V Sloveniji je Banka Slovenije poskrbela za sprotno odvažanje tolarjev iz poslovnih bank, tako da do zastojev ni prihajalo.

Tabela 4.4 Primerjava prehoda na novo valuto v Sloveniji in dvanajsterici držav evro območja

		Slovenija	Druge države evro območja
1	Scenarij prehoda na evro	Scenarij velikega poka	Madridski scenarij
2	Uvedba evra kot knjižnega denarja	1. 1. 2007	1. 1. 1999, Grčija 1. 1. 2001
3	Transformacija bančnih računov	od 29. 12. 2006 do 3. 1. 2007	Obdobje od januarja do decembra 2001
4	Uvedba evro gotovine	1. 1. 2007	1. 1. 2002
5	Obdobje dvojnega obtoka	14 dni	od 1. 1. do 28. 2. 2002 (razen Francije in Irske)
6	Oskrba z evro bankovci	Začetna kvota dobavljena od Avstrijske nacionalne banke	Začetne zaloge so priskrbele nacionalne banke posameznih držav
7	Oskrba s kovanci	Kovanci s slovensko nacionalno stranjo	Kovanci z nacionalno stranjo posameznih držav evro območja
8	Organizacija zamenjave gotovine	Preddobava do bank in posredna preddobava do podjetij	Preddobava do bank in posredna preddobava do podjetij
9	Plačilo bank za preddobavljeno evro gotovino	Trije obroki v januarju 2007	Trije obroki v januarju 2002
10	Kompenzacija stroškov	Banka Slovenija je krila stroške prevozov preddobav evrogotovine in umika tolarjev	Posamezne nacionalne banke so subvencionirale preddobavo evro gotovine, stroške prevozov in umik nacionalnih valut iz obtoka
11	Začetni paketi za prebivalstvo	Samo kovanci v vrednosti 12,52 €, takoj razprodani	Samo kovanci v vrednosti od 3,88 € do 15,25€, v večini držav takoj razprodani
12	Obveščanje javnosti	Poudarek na informacijah o konkretni zamenjavi in prednostih uvedbe nove valute	Poudarek na predstavitvi videza novih bankovcev in kovancev, na menjalnih razmerjih in na informacijah o konkretni zamenjavi
13	Bankomati	Polnitev z apoeni 10 in 20 €. Uspešen prehod na novo valuto.	Polnitev je v državah različna, povsod je kombinacija apoenov 10, 20 in 50 €. Uspešen prehod na novo valuto, le v Italiji so imeli nekaj težav.
14	Umik nacionalnih valut	Gladko, brez zastojev	Zaradi premajhnih prevoznih in skladiščnih kapacitet je prihajalo do ozkih grl.

5 SKLEP

Skupna evropska valuta evro se je »rodila« 1. januarja 1999. Tri leta je ostala samo virtualna valuta, uporabljena le v bankah in finančnih krogih. Za največ prebivalcev Evrope je postal evro realen denar, viden in otipljiv, šele po 1. januarju 2002. To je bil dan, ko so prišli v obtok novi evro kovanci in evro bankovci. Uvedba nove valute v 12 evropskih državah je bila zgodovinski dogodek, ki je sledil letom natančnega načrtovanja in obširnih priprav. Projekt je predstavljal velik izziv za sodelujoče na vseh ravneh: od ECB in institucij Evropske unije do nacionalnih centralnih bank in vlad posameznih držav, od uslužbencev poslovnih bank pa do trgovcev. Priprave so bile uspešne, saj je zamenjava gotovine potekala gladko in novi bankovci in kovanci so hitro postali del vsakodnevnega življenja več kot 300 milijonov evropskih državljanov.

Slovenija se je s članstvom v Evropski uniji odločila za skupno evropsko prihodnost in se s tem zavezala tudi za njeno valuto. Za uvedbo je morala izpolnjevati določene pogoje – konvergenčna merila, katerih ključna značilnost je stabilnost. Države kandidatke za prevzem evra morajo izkazati stabilnost cen, javnih financ, obrestnih mer in deviznega tečaja, ki so skupaj odraz stabilnosti gospodarstva. Kljub temu da smo imeli Slovenci v svoji polpretekli zgodovini že bogate izkušnje z menjavami valut (jugoslovanski dinar, boni po osamosvojitvi Slovenije, slovenski tolar) in smo v veliki meri že poznali in uporabljali evro bankovce in evro kovance, so bile za uspešen prevzem evro gotovine ključnega pomena pravočasne in izčrpne priprave na vseh področjih. Delno smo se lahko oprli tudi na izkušnje dvanajsterice, ki je prevzela evro leta 2002, vendar pa so bile pri prevzemnih scenarijih razlike, ki jih je bilo treba upoštevati. Tehnična izvedba prevzema evra je potekala brez vsakih težav in zapletov, ki so se jih avtorji projekta po tihem bali, čeprav so imeli pripravljene rezervne ukrepe za obvladovanje razmer, če bi nepričakovano nastale težave. Zamenjava valute je tudi po oceni Jeana Clauda Tricheta, predsednika ECB, potekala bolje kot leta 2002, ko so evro hkrati začeli uporabljati v dvanajstih članicah tedanje unije (Mašanovič 2007, 1).

Uvedba novega denarja prinaša prednosti tako gospodarstvu kot prebivalstvu. Nekatere so se pokazale takoj, posledice drugih bomo čutili v naslednjih letih. V gospodarskem sektorju so se zmanjšala tečajna tveganja, saj je evro stabilna valuta, široko uporabljena v mednarodnih transakcijah. Zdaj podjetja poslujejo v stabilnem makroekonomskem okolju, lahko bodo izkoristila prednost velikega evropskega trga. Pričakuje se, da bo Slovenija zaradi evra tudi bolj zanimiva za tuje vlagatelje. Izgubili pa smo svoj denar, enega od simbolov nacionalne suverenosti in možnost vodenja samostojne denarne politike.

Slovenija opravlja večino svojih mednarodnih transakcij z evropskimi državami. Glede na to, da smo majhno in odprto gospodarstvo, so koristi uvedbe evra veliko večje kot pa slabosti.

Sklep

Hkrati s Slovenijo je 1. maja 2004 v Evropsko unijo vstopilo še devet držav, ki bodo evro prevzele v več valovih. Tako bo v posameznem letu evro prevzela manjša skupina držav ali celo samo posamezna država. Konvergenčne kriterije že izpolnjujeta Ciper in Malta, ki bosta evro uvedla 1. januarja 2008. Litva, Latvija, Estonija, Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška pa se na to že pripravljajo.

Pričakovanja, da se bo evro uveljavil kot stabilna in kredibilna mednarodna valuta, so se večinoma uresničila. Po letu 2010 bo živelo v skupnem evro območju več kot 390 milijonov Evropejcev.

Skupna valuta pomeni večjo medsebojno povezanost držav Evropske unije, je simbol skupne evropske identitete. Hkrati pomeni za Evropo veliko priložnost za ustvarjanje konkurenčnega in stabilnega skupnega gospodarskega prostora.

LITERATURA

- Bobek, Vito. 2002. *Doktrine in instrumenti mednarodne menjave*. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Guček, Maruška. 2003. Priprave državnih uprav članic evro območja na uvedbo evra. *Bančni vestnik* 52 (3): 2-6.
- Jenko, Miha. 2007. Slovenija uvedla evro brez težav, danes preizkus na »polno«. *Delo*, 3. januar, 1.
- Jenko, Miha. 2007a. Gneča na bankah, a je vse teklo normalno. *Delo*, 4. januar, 1.
- Majcen, Špela. 2005. Izkušnje iz pretekle uvedbe evra. *Bančni vestnik* 54 (12): 24–29.
- Mašanovič, Božo. 2007. Euro prevzeli bolje kot dvanajsterica leta 2002. *Delo*, 31. januar, 1.
- Roter, Mojca. 2004. Maastrichtski inflacijski in drugi kriteriji. *Bančni vestnik* 53 (3): 30–34.
- Spahn, Heinz-Peter. 2001. *From gold to euro*. Berlin: Springer.

VIRI

- Banka Slovenije. 2003. *Program vstopa v ERM2 in prevzema evra*. Poslovni dokumenti, Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije.
- Banka Slovenije. 2005. *Načrt uvedbe evra*. Poslovni dokumenti, Banka Slovenije.
- Banka Slovenije. 2006. *Načrt uvedbe evra: druga dopolnitev*. Poslovni dokumenti, Vlada RS in Banka Slovenije.
- Banka Slovenije. 2006a. *Poročilo o tehničnih pripravah na prevzem evra v RS*. Poslovni dokumenti, Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije.
- Banka Slovenije. 2006b. *Uvajanje evra v Sloveniji*. [Http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=177](http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=177) (3. 5. 2007)
- Banka Slovenije. 2006c. *Načrt uvedbe evra: prva dopolnitev*. Poslovni dokumenti, Vlada RS in Banka Slovenije.
- Banka Slovenije. 2006d. *Scenarij prevzema evro gotovine v RS*. Interno gradivo, Banka Slovenije.
- Bankart. 2006. *Načrt prehoda na evro na področju bankomatskega poslovanja*. Interno gradivo, Bankart.
- ECB – Evropska centralna banka. 2002. *Evaluation of the 2002 cash changeover*. Frankfurt am Main: Evropska centralna banka.
- ECB – Evropska centralna banka. 2006. *Konvergenčno poročilo: maj 2006*. 2006. Frankfurt am Main: Evropska centralna banka.
- ECB – Evropska centralna banka. 2007. *How the Euro became our money*. Frankfurt am Main: Evropska centralna banka.
- Euro coins genesis expo – razstava nastanek evro (euro) kovancev*. 2006. Bruselj: Evropska komisija.
- EK – Evropska komisija, Generalni direktorat za gospodarske in finančne zadeve. 2007. *The introduction of the Euro in Slovenia*. Poslovni dokumenti, Evropska komisija, Generalni direktorat za gospodarske in finančne zadeve.

Literatura

- MF – Ministrstvo za finance, služba za odnose z javnostmi. 2007. *Vlada sprejela Poročilo o prehodu na evro*. [Http://www.mf.gov.si/slov/mediji/2007/spor2_07_02_07.htm](http://www.mf.gov.si/slov/mediji/2007/spor2_07_02_07.htm) (18. 9. 2007)
- Ninamedia. 2006. *Odnos državljanov in državljanek do uvedbe evra v Sloveniji III*. Ljubljana: Ninamedia.
- Sklep o zamenjavi gotovine. *Uradni list RS*, 96/2006.
- Zakon o uvedbi eura. *Uradni list RS*, 114/2006.
- ZBS – Združenje bank Slovenije. 2007. *Sporočila za javnost: kako so določena menjalna razmerja*. http://www.zbs-giz.si/slo/sporocila/arhiv2001/sporocila_za_javnost.2.htm (3. 5. 2007).